

Tööversioon seisuga 1.10.2021

**„Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021-2027”
Lisa 1.**

Õiglase ülemineku territoriaalne kava

NB! Tegemist on dokumendi tööversiooniga, mis on esitatud avalikule konsultatsioonile. Eelnõu täieneb vastavalt avalikul konsultatsioonil esitatud ettepanekutele ning Eesti riigi ja Euroopa Komisjoni vahel peetavatele läbirääkimistele.

Sisukord

1.	Ülevaade üleminekuprotsessist ja kõige negatiivsemalt mõjutatud territooriumide määramine liikmesriigis	3
1.1.	Liidu 2030 aasta energia- ja kliimaeesmärkide saavutamise ja 2050.aastaks liidu kliimaneutraalsele majandusele ülemineku eeldatava protsessi ülevaade.....	3
1.2.	Eeldatavasti kõige negatiivsemalt mõjutatud territooriumi määramine	8
2.	Üleminekukatsumuste hindamine iga määratud territooriumi puhul	10
2.1.	2050. aastaks liidu kliimaneutraalsele majandusele ülemineku majandusliku, sotsiaalse ja territoriaalse mõju hindamine.....	10
2.2.	Arenguvajadused ja –eesmärgid 2030.aastaks, pidades silmas liidu kliimaneutraalse majanduse saavutamist 2050.aastaks.....	14
2.3.	Kooskõla muude asjakohaste riiklike, piirkondlike või territoriaalsete strateegiate või kavadega.....	16
2.4.	Kavandatud tegevuste liigid	18
3.	Juhtimismehhanismid.....	23
3.1.	Partnerlus	23
3.2.	Seire ja hindamine.....	24
3.3.	Koordineerimis- ja seireorgan(id).....	24
4.	Programmpõhised väljund- või tulemusnäitajad	24
Liide 1:	Suurettevõtete võimalikud tulusad investeeringud	26

1. ÜLEVAADE ÜLEMINEKUPROTSSESSIST JA KÕIGE NEGATIIVSEMALT MÕJUTATUD TERRITOORIUMIDE MÄÄRAMINE LIIKMESRIIGIS

1.1. Liidu 2030 aasta energia- ja kliimaeesmärkide saavutamise ja 2050.aastaks liidu kliimanetraalsele majandusele ülemineku eeldatava protsessi ülevaade

Kehtiv strateegiline raamistik

Eesti ühines ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooniga (ingl lühend UNFCCC) 1994. aastal, paar aastat pärast iseseisvuse taastamist ja ratifitseeris **Pariisi kokkuleppe** 2016. aastal ([link](#)). 2019. aastal liitus Eesti ka ühiseesmärgiga saavutada **2050. aastaks kliimanetraalne Euroopa** ning 2020. aastal Euroopa Komisjoni 2030. aasta kliimaeesmärgi kavaga.

Eesti kliimapoliitika peamised põhimõtted on kindlaks määratud 2017. aastal Riigikogus vastu võetud dokumendis „**Kliimapoliitika põhialused aastani 2050**“ ([link](#)). Dokumendis seatakse eesmärk vähendada kasvuhooonegaaside heitkoguseid 2050. aastaks ligikaudu 80% võrra võrreldes 1990. aasta tasemega ning määratakse nii üldised kui ka valdkondlikud poliitikasuunised selle eesmärgi saavutamiseks. Samal aastal võttis Eesti valitsus vastu ka „**Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030**“ ([link](#)), milles esitatakse tegevuskava kliimamuutustest tulenevate riskide leevendamiseks, ja „**Energiamajanduse arengukava aastani 2030**“ ehk ENMAKi ([link](#)).

2019. aasta detsembris teatas Eesti vastavalt määruse (EL) nr 2012/2018 artikli 3 lõikele 1 Euroopa Komisjonile oma dokumendist „**Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030**“ (REKK 2030) ([link](#)), mis täiendab ENMAKi, ja milles määratletakse järgmised peamised eesmärgid:

- kasvuhooonegaaside heitkoguste vähendamine 2050. aastaks 80% võrra võrreldes 1990. aasta tasemega (2019. aastaks on juba saavutatud -64% vähenemine);
- jagatud kohustuse määrusega kaetud sektorites (transport, väikeenergeetika, põllumajandus, jäätmemajandus, metsamajandus, tööstus) vähendada aastaks 2030 võrreldes 2005. aastaga kasvuhooonegaaside heidet 13%;
- taastuvenergia osakaal summaarsest lõpptarbimisest peab aastal 2030. olema vähemalt 42%;
- energia lõpptarbimine peab aastani 2030 püsima tasemel 32–33 TWh/a;
- primaarenergia tarbimise vähenemine kuni 14% (võrreldes viimaste aastate tipuga);
- energiajulgeoleku tagamine.

Seega on REKK 2030 kooskõlas Euroopa Liidu 2030. aasta energia- ja kliimaeesmärkidega, nagu on sätestatud määruse (EL) 2018/1999 artikli 2 lõikes 11.

Ajakohastatud kohustused

Ehkki ülalkirjeldatud strateegiad ja kavad aitavad kaasa Pariisi kokkuleppes tulenevate kohustuste täitmisele, 2050. aastaks Euroopas kliimanetraalsuse saavutamisele ja kasvuhooonegaaside heitkoguste vähendamisele 2030. aastaks vähemalt 55% võrra, mitmed strateegilised dokumendid on hetkel ülevaatamisel, et võtta arvesse Eesti suurenenud kliimaeesmäärke.

Eesti Vabariigi Riigikantselei tegi 2019. aastal Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskusele ülesandeks analüüsida samme, mida riigil tuleb järgmise kolme aastakümne jooksul võtta kliimanetraalsuse saavutamiseks. Tulemuseks olevas aruandes „**Eesti kliimaambitsiooni tõstmise võimaluste analüüs**“ ([link](#)) esitatakse analüüs sektorispetsiifiliste aspektide kohta, millega Eestil tuleb tegeleda teel kliimanetraalsuse poole, tehakse kokkuvõtte seotud meetmetest ning rõhutatakse kliimanetraalsuse saavutamise jaoks

iseloomulikke olulisi poliitika- ja ettevõtlusvõimalusi. Aruandes jõutakse järeldusele, et kliimaneutraalsuse saavutamine on „võimalik ning strateegiliselt tarkade investeeringute korral potentsiaalselt pikaajaliselt tulutoov“. Samuti määratakse aruandes kindlaks kasvuhoonegaaside heitkoguste maksimaalne tase, mis võimaldaks Eestil kliimaneutraalsuse saavutada: 2,25 miljonit tonni aastas (2019. aastal oli Eesti heitkogus 14,7 miljonit tonni CO₂ ekv).

Ülalmainitud aruanne andis sisendit Eesti pikaajalise arengustrateegia „**Eesti 2035**“ väljatöötamisele, mille riigikogu kiitis heaks 12. mail 2021. Strateegias on selgelt sõnastatud Eesti eesmärk saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus ja on mainitud ka erilise tähelepanu pööramise vajadust piirkondadele, mida üleminek mõjutab kõige rohkem ([link](#), lk 15, 25).

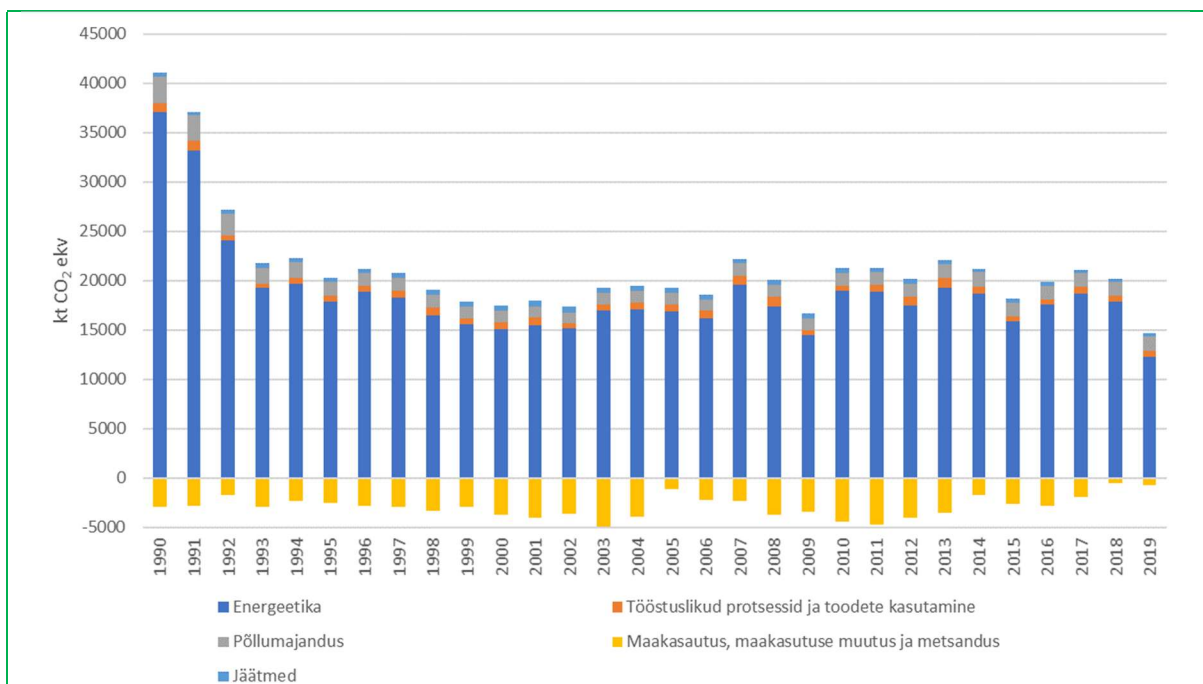
Eesti uus valitsus, mis vannutati ametisse 26. jaanuaril 2021, **on lubanud** lõpetada täiendavaid investeeringuid fossiilsetesse kütustesse. Valitsus on samuti lubanud väljuda põlevkivielektri tootmisest hiljemalt aastaks 2035 ning põlevkivi kasutamisest energeetikas tervikuna hiljemalt aastaks 2040. Seda silmas pidades leppis valitsus kokku „Tegevuskavas kliimaneutraalsuse saavutamiseks aastaks 2050“, mis hõlmab järgmist:

- 2021. aasta novembriks „Energiamajanduse arengukava kuni aastani 2030“ ajakohastamise algatamine, võttes arvesse roheüleminekut, kliimaneutraalsust ja digitaliseerimist;
- 2022. aasta novembriks „Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2016–2030“ läbivaatamise algatamine;
- 2023. aasta märtsiks „Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030“ vahearuande ja 2023. aasta juuniks selle ajakohastatud versiooni esitamine Euroopa Komisjonile kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/1999 artiklitega 7 ja 14.

Praegu on ülevaatamisel ka „Kliimapolitiitika põhialused aastani 2050“. Muutmisakt on kavas vastu võtta 2022. aasta kevadel.

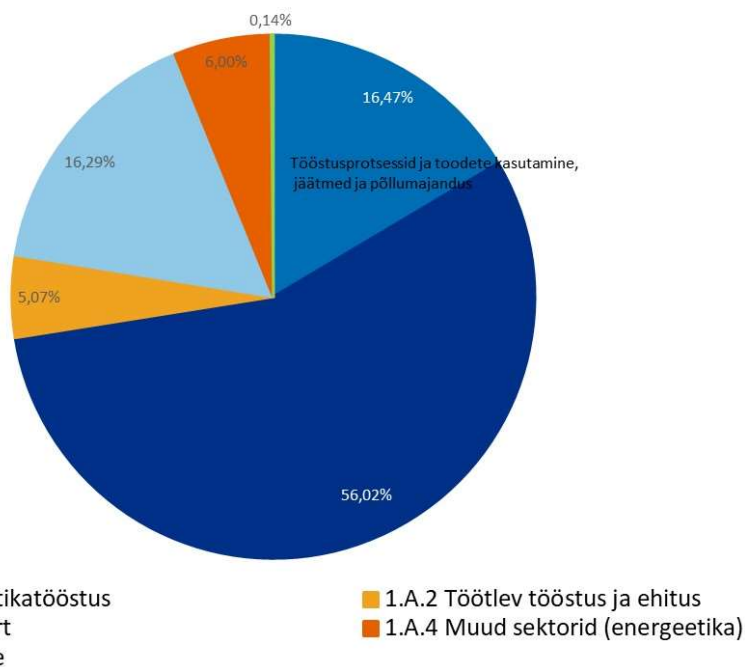
Üleminekuprotsess kliimaneutraalse majanduse suunas

Eesti on edukalt teel kliimaneutraalse majanduse poole. 2019. aastal ulatus taastuenergia osakaal kogu energia lõpptarbimises 31,9%ni, ületades tublisti 2020. aastaks seatud eesmärki (25%). 2020. aastal langes põlevkivielektri osakaal tarbimises 31,5%-ni (2018. aastal moodustas see ~80%), samal ajal kui taastuenergia tarbimine kasvas 26%ni. Viimase kasvuhoonegaaside inventuuri kohaselt vähenesid 2019. aastal Eesti kasvuhoonegaaside heitkogused 64% võrra võrreldes 1990. aasta tasemega (arvestades LULUCFi sektoriga -63%).

Joonis 1. Kasvuhoonegaaside heitkogused sektorite kaupa perioodil 1990-2019, kt CO₂ ekv

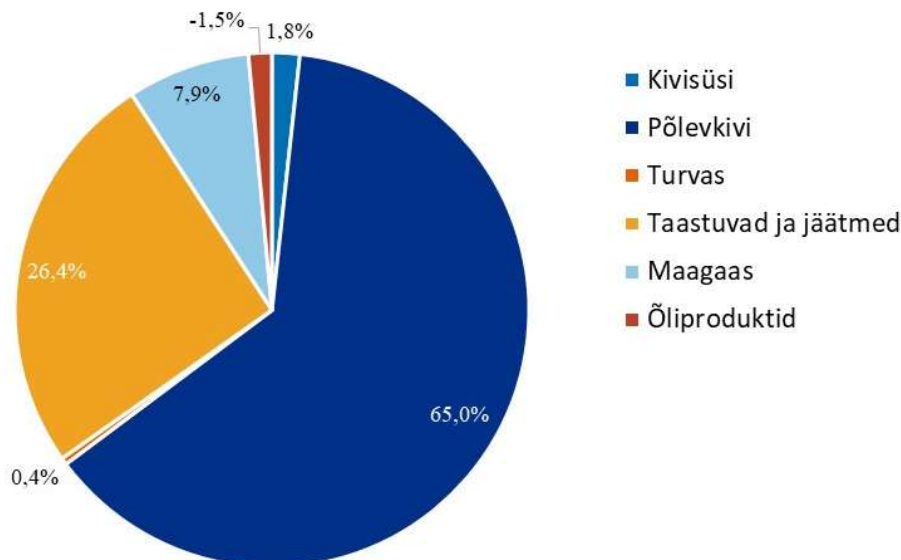
Enamiku Eesti kasvuhoonegaaside heitkogustest toodab energeetikasektor: 2018. ja 2019. aastal moodustas ta vastavalt 68% ja 56% kasvuhoonegaaside koguheitest. Ühelt poolt on selle sektori ümberkujundamisel, võttes arvesse selle suurt osakaalu üldistes heitkogustes, kõige suurem mõju Eesti kliimanetraalsuse saavutamisele; teiselt poolt näeme viimastel aastatel toimunud 12% heitkoguste langusest, et selles sektoris on juba praegu toimumas suured muutused.

Joonis 2. Energeetikasektori heitkogused võrreldes 2019. aasta koguheittega, protsentides

Märkimisväärse osa energeetikaga seotud heitkogustest põhjustab fossiilkütuste, eelkõige põlevkivi (keemiline nimetus *kerogeen*) ulatuslik tarbimine elektri- ja soojusenergia tootmiseks: 65% kogu primaarenergiaga varustusest (218,9 PJ) 2019. aastal. Viimastel aastatel

on aga põlevkivielektri järkjärguline kasutuse lõpetamine olnud märkimisväärne: kui 2018. aasta kogu elektritootmine Eestis oli 10,58 TWh, millest kohalikest taastumatutest energiaallikatest toodetud elektrienergia moodustas 8,9 TWh, siis 2020. aastaks oli kohalikest taastumatutest energiaallikatest toodetud elektrienergia osakaal Eesti energeetikasektoris vaid 2,5 TWh.

Joonis 3. Primaarenergiaga varustamise struktuur Eestis 2019. aastal, protsentides

See edasimineku on EL heitkogustega kauplemise süsteemis (ETS) CO₂ hinna ning riiklike meetmete kombineeritud tulem. Viimaste aastate järsk ETS ühikute hinnatõus muudab põlevkivielektri Põhjamaade energiaturul konkurentsivõimetuks. Peale selle on põlevkivi töötlemiseks kasutatavate seadmete kasutuskestus järk-järgult lõppemas, mis vähendab veelgi põlevkivist toodetava elektri konkurentsivõimet.

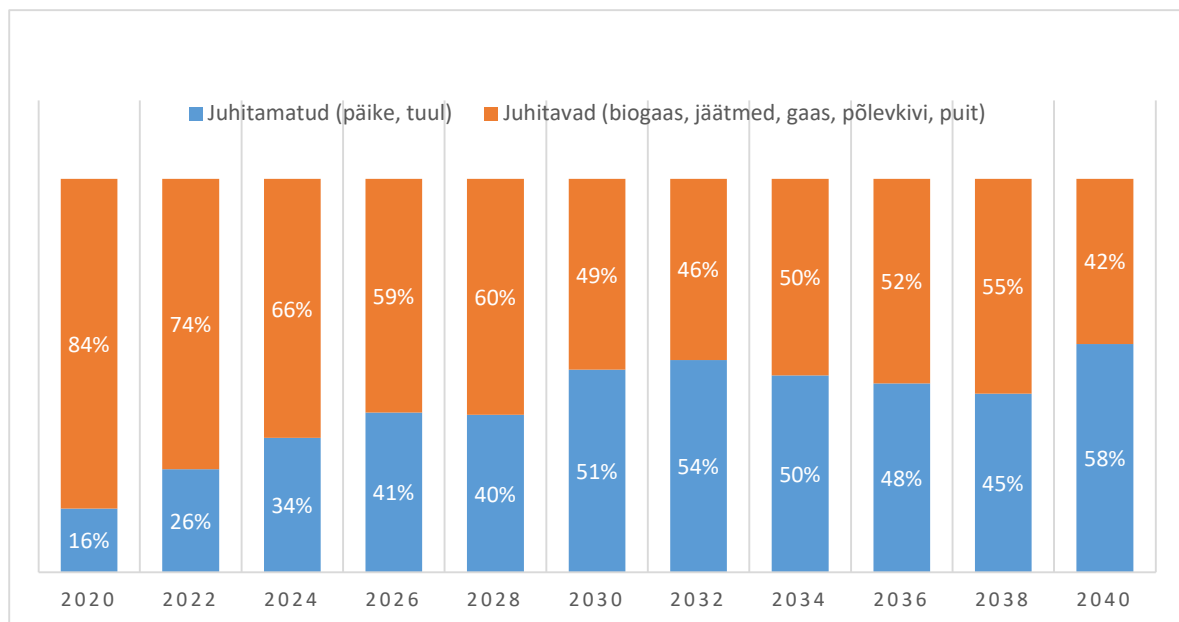
Lisaks otsesele põletamisele elektri tootmise eesmärgil, kasutatakse põlevkivi ka naftakeemiatööstuse toorainena. Suurem osa selle tööstussektori praegusest toodangust on keskendunud toornaftale analoogse põlevkiviõli tootmisele, mida Euroopa kaubanduslike keemiliste ainete loetelus kirjeldatakse kui „keerukat süsivesinike segu, mis on saadud kerogeeni termilisel lagundamisel (temperatuuril 399 °C (750 °F) või rohkem). See koosneb süsivesinikest ja heterotsükliilistest ühenditest, mis sisaldavad lämmastikku, väävlit või hapnikku“ (Euroopa kaubanduslike keemiliste ainete loetelu nr 68308-34-9). Peale selle saab põlevkivi kasutada ka vaikude, alküülresortsinooli, peenkemikaalide jms tootmiseks.

Eesti üleminek kliimaneutraalsele energiasüsteemile põhineb tulevikus neljal sambal:

1. Põlevkivipõhise elektritootmise järkjärguline kaotamine. Vastavalt „Eesti elektrisüsteemi varustuskindluse aruandele 2020“ ([link](#), lk 84–87) oli aastal 2020. Eesti elektrijaamade summaarne installeeritud netootmisvõimsus 3041 MW, millest 1949 MW põhineb põlevkivil. Pärast mitmeid seiskamisi lähima 10 aasta jooksul, 2031. aastaks jääb ainsaks põlevkivil töötavaks elektrijaamaks Auvere elektrijaam (netootmisvõimsus 272 MW, tootmisvõimsus 250 MW), kus saab kütusena kasutada ka biomassi (praegu kuni 50%);

2. Taastuenergia tootmise suurendamine. 2021. aasta seisuga on Eestil kokku 175 MW biomassienergia, 164 MW päikeseenergia ja 329 MW maismaa-tuuleenergia võimsust. Järgmise kolme aasta jooksul korraldatakse taastuenergia vähempakkumisi, et tuua turule 1115 GWh rohkem taastuvelektrienergiat. 2030. aastaks on kavas paigaldada kokku 1200 MW tuuleenergiat ja 415 MW päikeseenergiat tootvaid rajatisi. Biomassil põhinev võimsus ei muutu märkimisväärselt. Uued tehnoloogiad, nagu näiteks kütuseelemendid, superkondensaatorid, automatiseerimine ja virtuaallahendused, koos energiatõhususe meetmetega integreeritakse

praegusesse energijuhtimissüsteemi madalama süsinikdioksiidiheitega lahenduste pakkumiseks;

Joonis 4. Prognoos kontrollitavate ja muutlike elektrilike võimsuste osakaalu kohta Eesti elektritootmises, lähtudes „Eesti riiklikust energia- ja kliimakavast aastani 2030“

3. Energiajulgeoleku tagamine. Uus tuule- ja päikeseenergia võimsus on muutlik, seetõttu tuleb välja töötada energiavarustamise tasakaalustamise lahendused. Tavapärane elektritarbimine Eestis on umbes 900 MW, kuid talvel külmades tingimustes saavutab see tippaset, mis on ligikaudu 1500 MW. 2020. aastal importis Eesti ~ 42,5% tarbitud elektrist – see näitaja jääb tõenäoliselt püsima kliimaneutraalsele elektritootmisele ülemineku vältel. Ülekandevõimsused meie ELi naabritega (~ 2500 MW) ületavad meie tipptarbimist suurel määral. Käimasolev protsess Balti riikide elektrisüsteemi sünkroniseerimiseks ELi võrkudega 2025. aastaks suurendab veelgi meie energiajulgeolekut. Tootmise piisavusega seotud probleeme saab lahendada spetsiaalse võimsusmehhanismi abil, eelistades turupõhiseid lahendusi;

4. Innovatsioon, teadus- ja arendustegevus, sh uuringud ja pilootprojektid järgmistes valdkondades: energiatõhusus, kliimaneutraalsed elektrisüsteemid, süsinikuneutraalsed kütte- ja jahutussüsteemid, gaasisüsteemide süsinikuheite vähendamine, vesiniku potentsiaali uurimine, süsinikdioksiidi kogumise ja säilitamise või kasutamise tehnoloogiate katsetamine, tarbimiskajale reageerimine jms .

Kliimaneutraalsusele ülemineku kontekstis on oluline mainida veel kahte aspekti:

1. Ehkki kaevandatava põlevkivi mahud on aastate jooksul vähenenud (2013.–2019. aastal kaevandati keskmiselt 75% põlevkivi lubatud aastasest kogusest, samal ajal kui 2019. aastal vaid 60%), on Ida-Virumaa territoorium kaetud mitme põlevkivi kaevandamise looga, millest mõned on välja antud varem ja on hetkel ootel (nt Uus-Kiviõli), teised aga veel menetlemisel (nt Ahtme II, Ojamaa, Sompaa);

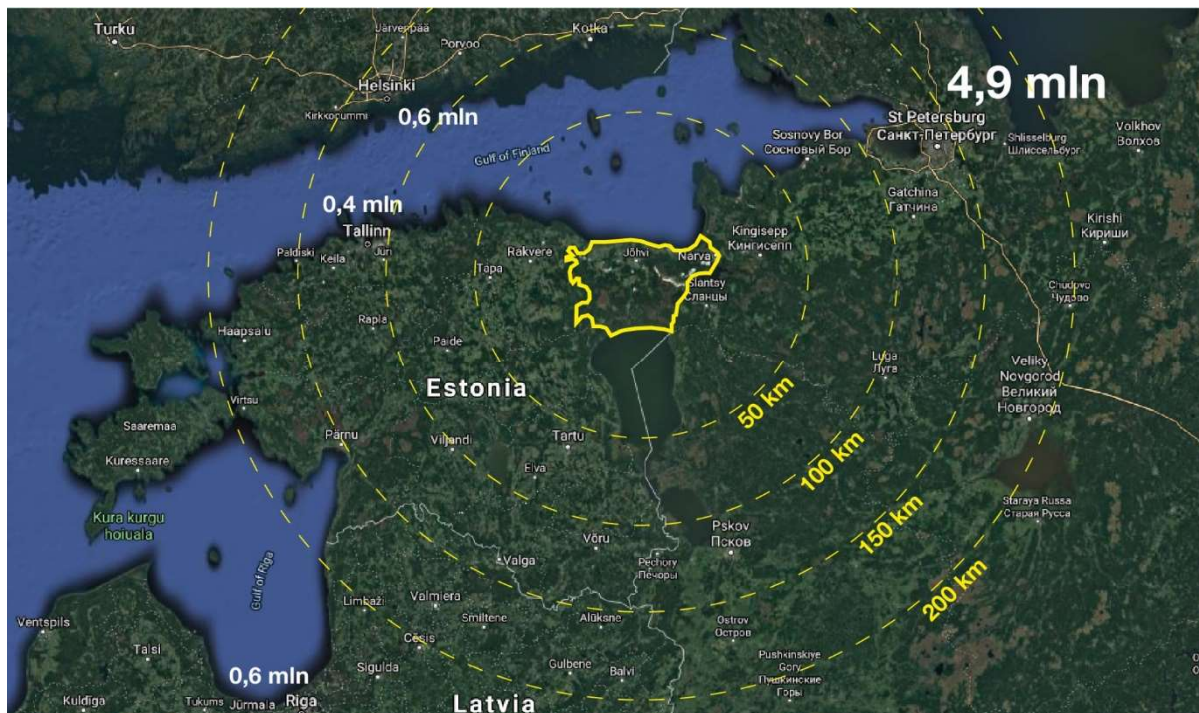
2. Eesti riiklik energiaettevõtte Eesti Energia on hiljuti teada andnud oma eesmärgist saavutada kliimaneutraalsus 2045. aastaks. Oma 2021. aasta juunis avaldatud pikaajalise strateegia kohaselt ([link](#)) lõpetab Eesti Energia 2030. aastaks täielikult põlevkivielekttri tootmise, mis on 5 aastat varem, kui valitsuse poolt väljakäidud tähtaeg. Samuti, plaanib Eesti Energia 2035. aastaks kujundada oma põlevkiviõli tootmisüksused ümber plastjäätmetel ja vanadel rehvidel töötavateks käitisteks. Aastaks 2024. kavatseb ettevõtte rajada Ida-Virumaale uue põlevkiviõli tootmisüksuse (investeering oli siseriiklikult kokku lepitud enne uut mitmeaastast finantsraamistikku; õiglase ülemineku fondi kaudu pole sellele toetust ette nähtud), mis kaitseb

piirkonnas umbes 500 otsest ja kaudset töökohta. Uue rajatise heitkogused moodustavad umbes 0,5 miljonit tonni CO₂ ekv aastas, kuid need heitkogused kompenseeritakse täielikult põlevkivielektri tootmise järkjärgulise lõpetamisega (vt eespool). Tulemusena saavutatakse CO₂ heitme neto vähendamine ja püsitakse teel kliima neutraalsuse poole.

1.2. Eeldatavasti kõige negatiivsemalt mõjutatud territooriumi määramine

Eesti põlevkivisektor on suurel määral koondunud Eesti idapoolsemasse Ida-Viru maakonda (lühidalt: Ida-Virumaale), mistõttu tootsid seal asuvad põlevkiviga seotud ettevõtted 2019. aastal üle 50% kogu Eesti kasvuhoonegaaside heitkogustest.

Joonis 5. Ida-Virumaa paiknemine suuremas Ida-Balti kontekstis, sealhulgas vahemaad regionaalsetest keskustest

Ida-Virumaa „faktileht“

- **Rahvaarv** oli 2019. aastal 136 240 inimest, ning mis vananeb ja väheneb kiiresti. Praeguste suundumuste jätkudes väheneb 2045. aastaks Ida-Virumaa elanike arv tänasega võrreldes ligi 50 000 inimese võrra. Naiste arv väheneb Ida-Virumaal kiiremini (–25%) kui meeste oma (–19%).
- **Eesti keelt** räägib emakeelena üksnes 17,5% maakonnas elavatest inimestest. Enamasti räägitakse vene keelt.
- Piirkonna **majandus** sõltub 5900 ettevõttest, mille kvartali kogukäive on 505 miljonit eurot ja mis annavad tööd 40 800 inimesele (hõivatute arv maakonnas kokku, sh mujal registreeritud ettevõtetes, on u 55,500; 2020. aastal). Piirkonnas tegutseb 15 tööandjat, kelle juures töötab enam kui 250 töötajat; neist 11 tööandjat on äriettevõtted ja neist omakorda 67% on põlevkivisektori ettevõtted.
- **Sissetulekud** on Ida-Virumaal kogu riigi madalaimate seas ning moodustavad keskmiselt 1161 eurot kuus (võrreldes Eesti keskmisega 1448 eurot kuus 2020. aastal), välja arvatud põlevkivisektor, kus keskmine palk on 1663 eurot kuus. Piirkonna väljakujunenud madal palgatase ja töövõimaluste puudus väljaspool energeetikasektorit on oluliseks põhjuseks,

miks teistest Eesti piirkondadest pärit inimesed tihti ei soovi kaaluda Ida-Virumaale elamaasumist; sama kehtib ka piirkonna noorte kohta.

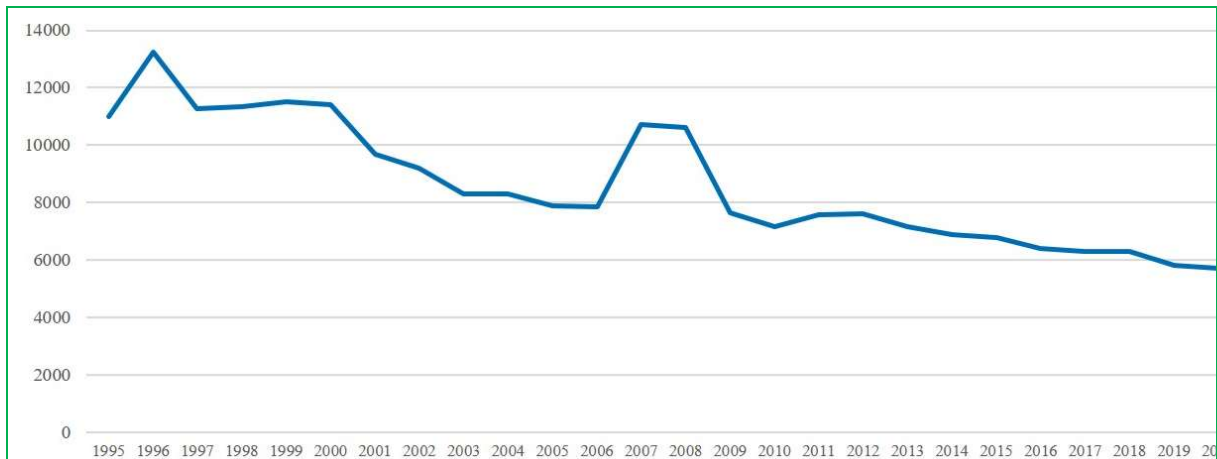
- **Tööturu tõrgetel** on Ida-Virumaa elanikkonnale halvav mõju. Esimene neist on tööjõulõhe eestlaste ja mitte-eestlaste vahel, mis on tingitud viimaste ebapiisavast eesti keele oskusest. 2018. aastal oli riiklikul tasandil eestlaste töötuse tase peaaegu kolm korda madalam (4,4%) võrreldes muukeelsete mitte-eestlastega (13,0%). Teine suurem erinevus on sooline palgalõhe, mis on Ida-Virumaal Eesti suurim (2019. aasta seisuga 27,9%).
- **Töötuse** määr on Ida-Virumaal pikka aega olnud Eesti keskmisest kõrgem. Enne COVID-19 pandeemiat 2019. aastal oli Ida-Virumaa töötuse määr 10,2%, ehk kaks korda kõrgem kui Eestis tervikuna (5,3%). 01.01.2021 seisuga on töötuse määr 13,9%.
- **Suhteline vaesus** on igapäevane reaalsus 35% maakonna elanikkonna jaoks (vs Eesti keskmine 21%) ja see näitaja on viimase kümnendi jooksul pidevalt kasvanud. 2018. aasta seisuga on suhteline vaesuspiir 576 eurot kuus leibkonnaliikme kohta.

Ida-Virumaa põlevkivitööstus

- Põlevkivisektor on olnud Eesti majanduse jaoks strateegiliselt tähtis alates 1920ndatest aastatest ja see on märkimisväärselt mõjutanud Ida-Viru maakonna sotsiaal-majanduslikke ja keskkonnatingimusi. 2019. aastal moodustas põlevkivitööstus hinnanguliselt 5% siseriiklikust majandusest ja u 2,5% kogu tööhõivest. Sektori töötajad moodustavad 13% piirkonna ettevõtetes töötavatest töötajatest, kuid nende eest makstavad tööjõumaksud moodustavad 1/4 piirkonna tööjõumaksudest.
- Sektoris on juba pikkalt toimumas transformatsioon. Põlevkivi kaevandamise ja töötlemise tippaeg oli Ida-Virumaal 1980ndatel aastatel, kus ainuüksi kaevandustes töötas üle 14 000 inimese. Alates 1990ndatest aastatest on sektor languses (vt joonist 7 allpool). 31.12.2019 seisuga töötas Ida-Virumaal põlevkivisektoris 5813 inimest. 2020. aasta jooksul lõpetas neist töö 1033 ja veel 43 lepingut on peatatud.
- Sektori suurim tööandja on riiklik energiaettevõtte Eesti Energia ja sellega seotud ettevõtete kontsern, kus töötab kokku ligi 3500 inimest.

Äriühingu nimi	EMTAK kood	Asukoht	Riiklikud maksud (€)	Tööjõumaksud (€)	Käive (€)	Töötajate arv
Eesti Energia AS	35141	Tallinn	11 891 758	4 029 647		926
Elektrilevi OÜ	35131		3 475 426	2 373 666		704
Enefit Energiatootmine AS	35111	Narva-Jõesuu	2 223 741	2 188 325	212 976 622	762
Enefit Kaevandused AS	6101	Jõhvi	2 157 012	2 306 393		856
Enefit Solutions AS	33121		2 376 517	2 549 902		990
Viru Keemia Grupp AS	70101	Kohtla-Järve	281 056	296 670		101
Viru RMT OÜ	33201		292 292	314 926		130
VKG Elektrivõrgud OÜ	35131	Narva	135 335	96 117		36
VKG Energia OÜ	35301		284 067	255 671	48 778 354	99
VKG Kaevandused OÜ	6101		1 532 346	1 647 124		474
VKG Logistika OÜ	52219	Kohtla-Järve	229 388	246 402		128
VKG Oil AS	19201		1 774 459	1 605 088		625
VKG Soojus AS	35301		44 334	47 122		17
Kiviõli Keemiatööstuse OÜ	35301	Lüganuse vald	-	36 853	6 189 715	5
KKT Oil OÜ	19201		814 157	871 067		539
Silpower AS	35301	Sillamäe	-	289 369	2 313 201	139
KOKKU			27 511 886	19 154 342	270 257 892	6 531
KOKKU, kohandatud Ida-Virumaa töötajatele			20 291 943	14 765 835	200 756 554	5 148
Osakaal Ida-Virumaa kõikidest ettevõtetest			27%	25%	40%	13%

Joonis 6. Ida-Virumaa põlevkivisektori tuumikettevõtete profiil (2020. a III kvartali seis)

Joonis 7. Käimasolev üleminek: Ida-Virumaa põlevkivisektoris töötavate inimeste arv (1995–2020)

Ülalpool esitatud teabe põhjal on selge, et kliimanetraalsusele üleminekul saab olema, ja on juba praegu, suurim mõju just Eesti Ida-Viru maakonnale. See vastab Euroopa Komisjoni dokumendi „2020. aasta aruanne Eesti kohta“ D lisas esitatud järeldusele ([link](#), lk 62).

2. ÜLEMINEKUKATSUMUSTE HINDAMINE IGA MÄÄRATUD TERRITOOORIUMI PUHUL

2.1. 2050. aastaks liidu kliimanetraalsele majandusele ülemineku majandusliku, sotsiaalse ja territoriaalse mõju hindamine

Majanduslik mõju

Põlevkivisektori ettevõtted on Ida-Virumaa majanduse nurgakivi nii käibe kui ka suure mõju poolest neist sõltuvatele ettevõtetele. Kõige paremini saame kirjeldada väheneva põlevkivisektori majandusmõju Ida-Virumaa majandusele Poliitikauuringute Keskus Praxis poolt teostatud uuringus „Ida-Virumaa majanduse ja tööturu kohandamine põlevkivitööstuse vähenemisega“ ([link](#)) toodud mõjutasandite kirjeldusega:

- I tasand – põlevkivisektori tuumikettevõtted;
- II tasand – tuumikettevõtetest otseselt sõltuvad majandusüksused, mille teenused või tooted on suurel määral suunatud põlevkivisektori tuumikettevõtetele või mis saavad sealt olulist sisendit, näiteks lõhkeainete tootjad, termomehaaniliste ja naftakeemiaseadmete koostajad jne. Tulenevalt selliste ettevõtete spetsiifilistest tegevusvaldkondadest on neil põlevkivisektori hääbumise tõttu keeruline ümberprofileeruda;
- III tasand – kaudselt sõltuvad majandusüksused, mille jaoks on kasulik nii I ja II tasandi ettevõtete kui ka nendega seotud tööstusliku taristu lähedus, ning millega kaasneb teatud (mastaabi) efekt, näiteks: piirkondlikud kaubasadamad, tööriiete tootjad, mitmesuguste tööstusseadmete paigaldajad ja hooldajad, ohtlike jäätmete käitlejad jne;
- IV tasand – muud kaudselt sõltuvad majandusüksused, nagu näiteks teenindussektori ettevõtted ja väikese- ja keskmise suurusega ettevõtted (VKEd). Põlevkivisektori vähenemine mõjutab selliseid ettevõtteid peamiselt töötajate kaudu, sest põlevkivisektori töötajad ja nende majapidamised tarbivad IV tasandi ettevõtete tooteid ja teenuseid;
- V tasand – muud majandusüksused, näiteks mitmesugused valitsusvälised organisatsioonid, valitsus- ja riigiasutused, jms.

On selge, et lisaks põlevkivisektori tuumikettevõtetele on üleminekust kõige rohkem ohustatud II ja III tasandi majandusüksused.

„Eesti põlevkivitööstuse aastaraamatu 2019“ ([link](#)) kohaselt oli 2019.aastal põlevkivisektori ettevõtete koondtulu u 725 miljonit eurot. Sektori tuumikettevõtete aastaaruannete põhjal võime eeldada, et vähemalt 10% eelnimetatud tulust kulus toodete või teenuste hankimisele kohalike ettevõtetele. Võttes arvesse seda, et tööhõive standardkordaja on Eestis 6,2 töökohta iga 1 miljoni euro müügi kohta, tooks põlevkivisektori tegevuse lõpetamine ainuüksi põlevkivi tuumikettevõtete otsestes partnerettevõtetes kaasa 450 töökoha kohese kaotamise.

Ka KPMG Balticsi 2020.aastal tehtud uuringu „Põlevkiviõli väärtusahela loodav Eesti rahvuslik rikkus“ ([link](#)) kohaselt toob üks töökoht põlevkivisektoris kaasa 1,3–3,9 kaudset töökohta teistes sektorites. See tähendab, et 2021. aasta jaanuaris põlevkivisektoris eksisteerinud 4737 töökohta võivad kaudselt mõjutada veel 6158–18 474 töökohta piirkonnas. Võttes arvesse, et kogu Ida-Virumaa töötava elanikkonna moodustab umbes 55 500 inimest, võib põlevkivisektor mõjutada 20–42% kõigist Ida-Virumaal hõivatutest.

Lisaks, Eestis saavad kohalikud omavalitsused suurt osa oma tuludest nende territooriumil elavate inimeste üksikisiku tulumaksust. Ida-Virumaal moodustab üksikisiku tulumaks keskmiselt 46% omavalitsuste tuludest. 2019.aastal saadi keskmiselt u 14% sellest summast põlevkivisektori töötajate eest makstud tulumaksust. Peale selle saavad omavalitsused põlevkivisektorist kasu kaevandamise ja vee erikasutuse eest makstavate tasude kaudu, mis moodustavad keskmiselt vaid 4% omavalitsuste tulust kahe tähelepanuväärse erandiga: Alutaguse vald – 42% ja Narva-Jõesuu linn – 11%. Seetõttu vähendab põlevkivisektori vähenemine Ida-Viru omavalitsuste kogutulu u 10% võrra (üksikute omavalitsuste korral vahemikus 5–45%), millel on tõsised tagajärjed Ida-Viru omavalitsuste suutlikkusele tagada vajalikud teenused oma elanikele, nagu näiteks sotsiaalteenused, kohalik transport, jäätmekäitlus ja avaliku taristu korrashoid.

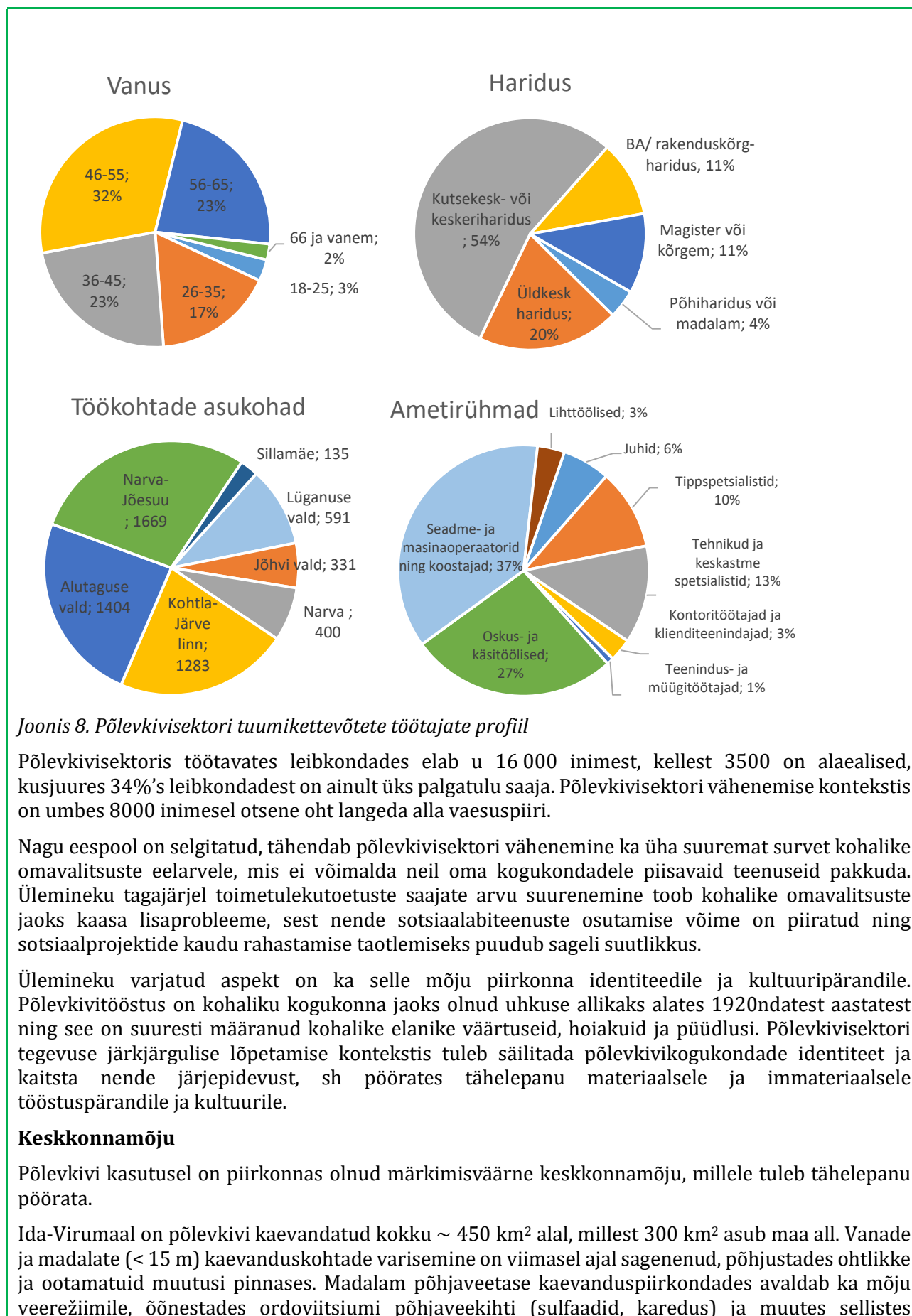
Sotsiaalne mõju

Üleminek süsinikuneutraalsele majandusele Ida-Virumaal saab olla õiglane ja jätkusuutlik ainult siis, kui see hõlmab ulatuslikumat haridus- ja sotsiaalsüsteemi arendamist, sest sellest sõltub, kas inimesed tajuvad seda piirkonda elamiseks, töötamiseks ja investeerimiseks sobiva kohana.

Ida-Virumaa elanike arv on vähenenud 221 807 inimeselt 1990.aastal 133 888 inimeseni 2020.aastal, mis on riigi suurim rahvastiku vähenemine. See on viinud tööealise elanikkonna vähenemiseni ja ülalpeetavate osakaalu suurenemiseni. Seepärast paistab Ida-Virumaa silma halvemate sotsiaal-majanduslike näitajate poolest (näiteks suhteline vaesus, tervisealase ja sotsiaalse kuuluvuse parameetritel põhinev ebavõrdsus – sugu, vanus, puue jne). Sellele tuleb seetõttu rohkem tähelepanu pöörata ESF+ ja muude sotsiaalse ja territoriaalse kaasatuse alaste fondide kaudu. Käimasolev üleminek võib seda olukorda veelgi süvendada.

Ülemineku sotsiaalne mõju avaldub eelkõige põlevkivisektori töötajate ja nende perede heaolus. Põlevkivisektoris on keskmine tööstaaž 10 aastat, keskmine kuu sissetulek 1663 eurot (mediaanpalk 1470 eurot) ning töötajate keskmine vanus on 47 aastat. See kõik muudab sektori töötajate tööjõu liikuvuse keeruliseks.

Oluliseks suundumuseks on noorte töötajate arvu vähenemine põlevkivisektoris. Alla 35-aastaste inimeste osakaal on praegu 16% ja viimase viie aasta jooksul on alla 35-aastased moodustanud ainult 30% uutest töötajatest. Sektori töökohtade atraktiivsust on vähendanud nii ELi kliimapoliitika kui ka Eesti deklaratsioon kliimanetraalsuse saavutamise kohta 2050. aastaks. Selline noorte väljavool väljendab ka ulatuslikumat probleemi: piirkonnas väljakujunenud madal palgatase ja heade töövõimalustee puudus väljaspool energeetikasektorit on oluliseks põhjuseks, miks Ida-Viru noored ei soovi oma kodumaakonda elukohana kaaluda. Selleks, et motiveerida neid jääma, tuleb luua uued loomingu- ja noorte ootustele vastavad töökohad.

Joonis 8. Põlevkivisektori tuumikettevõtete töötajate profil

Põlevkivisektoris töötavates leibkondades elab u 16 000 inimest, kellest 3500 on alaealised, kusjuures 34%’s leibkondadest on ainult üks palgatulu saaja. Põlevkivisektori vähenemise kontekstis on umbes 8000 inimesel otsene oht langeda alla vaesuspiiri.

Nagu eespool on selgitatud, tähendab põlevkivisektori vähenemine ka üha suuremat survet kohalike omavalitsuste eelarvele, mis ei võimalda neil oma kogukondadele piisavaid teenuseid pakkuda. Ülemineku tagajärjel toimetulekutoetuste saajate arvu suurenemine toob kohalike omavalitsuste jaoks kaasa lisaprobleeme, sest nende sotsiaalabiteenuste osutamise võime on piiratud ning sotsiaalprojektide kaudu rahastamise taotlemiseks puudub sageli suutlikkus.

Ülemineku varjatud aspekt on ka selle mõju piirkonna identiteedile ja kultuuripärandile. Põlevkivitööstus on kohaliku kogukonna jaoks olnud uhkuse allikaks alates 1920ndatest aastatest ning see on suuresti määranud kohalike elanike väärtuseid, hoiakuid ja püüdlusi. Põlevkivisektori tegevuse järkjärgulise lõpetamise kontekstis tuleb säilitada põlevkivikogukondade identiteet ja kaitsta nende järjepidevust, sh pöörates tähelepanu materiaalsele ja immateriaalsele tööstuspärandile ja kultuurile.

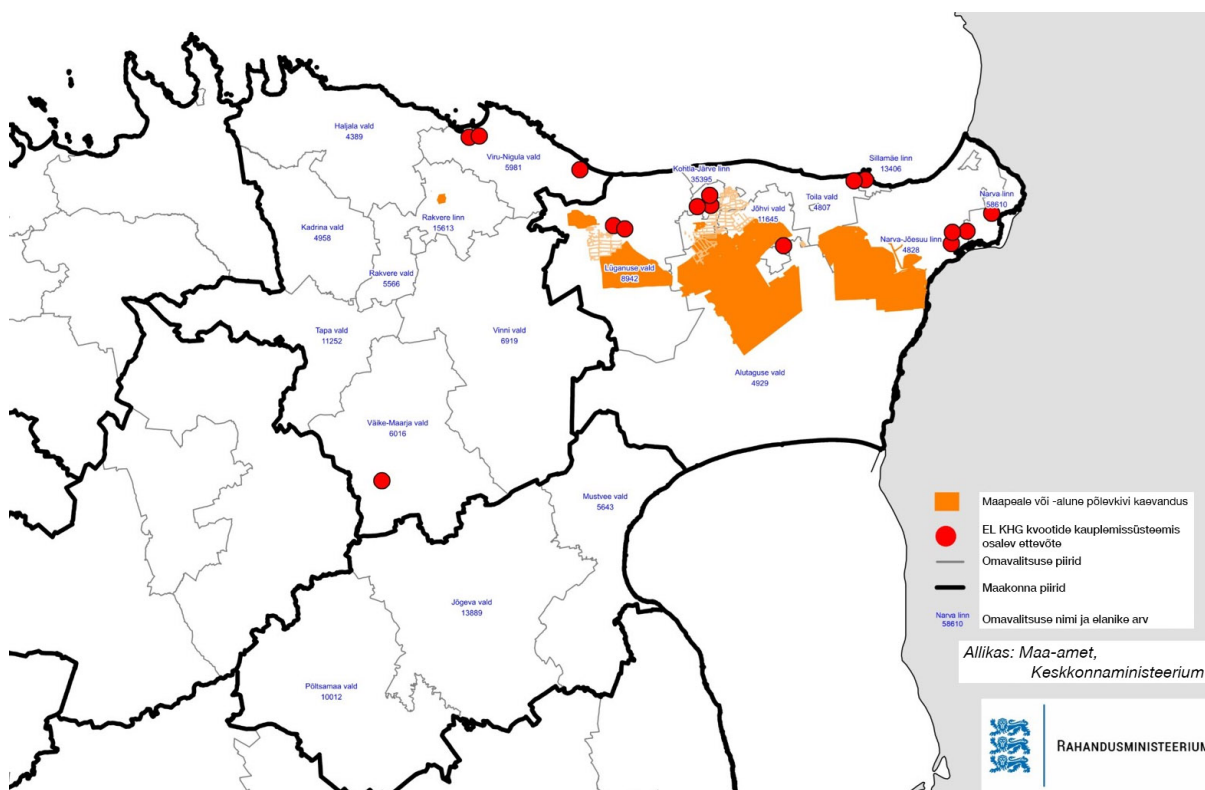
Keskkonnamõju

Põlevkivi kasutusel on piirkonnas olnud märkimisväärne keskkonnamõju, millele tuleb tähelepanu pöörata.

Ida-Virumaal on põlevkivi kaevandatud kokku ~ 450 km² alal, millest 300 km² asub maa all. Vanade ja madalate (< 15 m) kaevanduskohtade varisemine on viimasel ajal sagenenud, põhjustades ohtlikke ja ootamatuid muutusi pinnases. Madalam põhjaveetase kaevanduspiirkondades avaldab ka mõju veerežiimile, õhnestades ordoviitsiumi põhjaveekihti (sulfaadid, karedus) ja muutes sellistes

piirkondades pinnavee joogikõlbmatuks. See mõjutab veest sõltuvaid ökosüsteeme, mis Ida-Virumaal on peamiselt märgalad.

Samuti toodab põlevkivitööstus ligi 90% kõigist jäätmetest Eestis. Ehkki kaevandamisel tekkinud jäätmekivim on tänapäeval enamasti inertne, on vanad jäätmekivimimäed jääkreostuse allikateks. Põlevkivijäätmete korduskasutuse määr on suhteliselt väike: 60% jäätmekivimist suunatakse küll kasutusse, kuid 97,6% uuest põlevkivituhasst suundub siiski tuhamägedele.

Joonis 9. Ida-Virumaa põlevkivi kaevanduspiirkondade ja Euroopa Liidu heitkogustega kauplemise süsteemis (EU ETS) osalevate ettevõtete kaart

See kõik avaldab mõju mitte ainult looduslikele süsteemidele ja elupaikadele, vaid ka Ida-Virumaa elanike tervisele. Esimesed uuringud põlevkivi tervisemõju kohta, mis on tehtud 30 aastat tagasi, näitasid raskmetallide ja polüaromaatsete süsivesinike metaboliitide suurenenud taset põlevkivisektori töötajate ja elanikkonna seas. 2014.–2015. aastal korraldati esialgne „Põlevkivisektori tervisemõjude uuring“, mis andis kinnitust, et Ida-Viru maakonna elanike tervislik seisund on mitmes mõttes halvem kui mujal Eestis, mille üks võimalik põhjus on põlevkivisektorist tulenev keskkonnareostus. Selliste leidude kinnitamiseks tuleb teha põhjalik terviseuuring.

Võimalikud kasvualdkonnad

Kuna Ida-Virumaa on traditsiooniline tööstuspiirkond, mille inimestel on tööstusettevõtetes töötamiseks vajalikud teadmised, kogemused ja harjumused, peaks piirkonna majanduse restruktureerimise korral olema keskne roll töötleva tööstuse toetamisel. Uute ettevõtete korral on ülitähtis toetada arengut, mis järgib üleilmseid tehnoloogilisi suundumusi ja aitab Eestil saavutada kliimaeesmärke, nagu näiteks keskkonna- ja keskkonnahoidlikud tehnoloogiad, taastuvenergia, ringmajandussektor, vesiniku tootmine vms. Samuti on oluline säilitada olemasolevad tööstusharud, mis omavad pikaajaliste traditsioonide, kvalifitseeritud tööjõu ja taristu tõttu endiselt kasvupotentsiaali, näiteks kemikaalide, plasti, metalltoodete, tekstiili ja rõivaste, elektriseadmete ja elektroonika, laevavarustuse tootmine ning maavarade kaevandamine.

Teiseks prioriteediks peab olema IKT-sektori areng, mis tagab suureneva automatiseerimise ja digitaliseerimise kontekstis kohalike ettevõtete konkurentsivõimet.

Tuleb toetada ka muid sektoreid, mis mitmekesistaksid veelgi Ida-Virumaa majandust ja edendaksid selle mainet: turism, ehitus, tervishoid ja sotsiaaltöö, kultuurisektor ja loomemajandus, sealhulgas filmitööstus, mis on piirkonnas juba olemas ja mida saab ainulaadse eelisena kasutada tegevuse lõpetanud kaevandus- ja tööstuskohtades.

Kõik see tagab elanikele mitmesugused töötamisvõimalused, meelitab ligi erinevaid talente, parandab piirkonna atraktiivsust ja kindlustab selle majanduse tuleviku. Tasakaalustatud arengu huvides on samuti oluline kogu Ida-Virumaa piirkonna atraktiivsuse parandamine.

Ümberkvalifitseerumisvajadused

Lähtudes erinevate ametirühmade riskiteguritest (vt joonist 8), vajab umbes 49% kogu põlevkivisektori tööjõust väljaõpet või ümberõpet, et toetada selle üleminekut uutesse valdkondadesse. Ülejäänud 51% ei vaja põhjalikku täiendus- ega ümberõpet, kuna nende oskused on hõlpsasti rakendatavad teistes valdkondades; nad võivad siiski vajada täiendavat tuge tööotsingutel.

Ümberõppe vajadus on suurim juhtivatel ametikohtadel: kõrgharidustasemel on ümberõpet peamiselt vaja juhtidel ja tippspetsialistidel (2% kogu täiendus- ja ümberõppe vajadusest) ja kutseõppetasemel eriti tehnikutel ja keskastmespetsialistidel (13% kogu täiendus- ja ümberõppe vajadusest). Ümberõppe asendamine täienduskoolitusega on võimalik eelkõige keemia- ja kütusetehnoloogia valdkonnas, kuna piirkonnas on selles valdkonnas vaja asjaomaseid spetsialiste tänu keemiatööstuse arengule muudes valdkondades kui põlevkivikeemia. Kaevandusvaldkonna spetsialistide korral saab ümberõppe asendada täiendusõppega, kui piirkonnas tekivad uued võimalused teiste maavarade kaevandamiseks.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata oskustöölistele ja masinaoperaatoritele, et toetada nende üleminekut teiste tööstusharude spetsiifikale või rakendada oskusi võimalikes kasvvaldkondades. Täienduskoolitusest peaks enamikul juhtudel piisama, kuid oskuste ülepakkumise korral võib tekkida vajadus ka täieliku ümberõppe järele või kui on soov end uuel alal rakendada. Sellisel juhul, suur potentsiaal on töökohapõhise õppe rakendamisel, mis võimaldab omandatud oskusi kohe töötamiskohal rakendada.

Kuigi piirkonna koolituspakkumine on juba praegu mitmekesine, on oluline arvesse võtta võimalikke uusi kasvvaldkondi Ida-Viru maakonnas. Põlevkivisektori potentsiaalne täiendus- ja ümberõppe sihtrühm ületab kutsekoolide praegust suutlikkust, mistõttu on oluline haridusasutusi ette valmistada kasvavaks koolitusnõudluseks, eelkõige võimalikes kasvvaldkondades.

Olenemata ametirühmast on oluline tagada venekeelsete õppekavade pakkumine, et toetada täiskasvanud õppijate valmisolekut õppida tuttavas keelekeskkonnas. Õpinguid peaks toetama eesti keele süvaõpe ja vajaduse korral erialane keeleõpe (sh inglise keele õpe), et arendada valmisolekut töötada erinevates keelekeskkondades.

2.2. Arenguvajadused ja -eesmärgid 2030.aastaks, pidades silmas liidu kliimanetraalse majanduse saavutamist 2050.aastaks

Eesti õiglase ülemineku territoriaalse kava **üldeesmärk** on võimaldada üleminekut kliimanetraalsele majandusele Ida-Virumaal sellisel viisil, mis tagab kohaliku kogukonna heaolu, toetades samal ajal ettevõtjaid üleminekuga seotud uute ärivõimaluste väljaselgitamisel ja rakendamisel.

Selle saavutamiseks on ülemineku esimene ja peamine väljakutse Ida-Viru maakonna **majanduse ümberkujundamine** eesmärgiga seda mitmekesistada ja luua uusi kõrge lisandväärtusega töökohti.

Nii ülalnimetatud Poliitikauuringute Keskuse Praxise analüüsis kui ka Ida-Virumaa „Äriplaanis“ (vt peatükki 2.3) leitakse, et aastakümneid kestnud tööstusarengust, vastupidavatest taristuvõrgustikest, rohketest hoonestamata ja mahajäetud tööstusalade arenduspiirkondadest ning tugevate teaduse, tehnoloogia, inseneria ja matemaatika alaste oskustega töökast tööjõust tulenevalt

peaks **nüüdisaegse töötleva tööstuse arendamine** olema Ida-Virumaa jaoks esmatähtis kliimaneutraalsele majandusele ülemineku kontekstis.

Samal ajal juhitakse mõlemas uuringus tähelepanu sellele, et edukas majanduse ümberkujundamine seisneb **mitmekesistamises** nii eespool võimalike kasvuvaldkondadena esitatud valdkondades kui ka Eesti oma nutika spetsialiseerumise strateegias valitud fookusvaldkondades (vt peatükki 2.3 allpool), samuti abivaldkondades. Olenemata tegevusvaldkonnast peab eesmärk olema **kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste** väljatootamine, mis omakorda loob töökohti, mille palgatase ületab asjaomaste sektorite keskmist. Selle eesmärgi saavutamiseks on vaja kasutada kohalike **teadusasutuste** asjatundlikkust, et suurendada kohalike ettevõtete tehnoloogiateadlikkust ning toetada neid omaenda **teadus- ja arendustegevuse** ning **innovatsiooni** rakendamisel.

Mitmekesistamine ei ole midagi, mis võiks eeldatavalt iseenesest toimuda, seepärast on piirkonna majanduse terviklikul üleminekul tähtis mikroettevõtjate, idufirmade, loomemajanduse, IKT ja muude abivaldkondade aktiivse **ökosüsteemi** tekke jaoks spetsiaalse tugitaristu loomine. Sellise ülemineku edendamiseks peame tegelema kapitali kättesaadavusega seotud **turutõrgetega**, mis on pikaajaliselt olnud kohalike VKEde probleemiks.

Teine suurem üleminekuga seotud probleem on **üleminekuprotsessist mõjutatud inimeste ja kogukondade toetamine**.

Õiglase ülemineku fondi kaudu peame tagama turvavõrku neile, kelle jaoks saab üleminek alguse sissetuleku kaotamisega. Kui soovime vältida pikaajalist töötust ja vaesust, peame soodustama tõhusat **ümberprofileerimist** ja pakkuma ulatuslikke **tööturul liikuvust** soosivaid lahendusi põlevkivisektori töötajatele.

Sotsiaalsed probleemid, millega Ida-Virumaal tuleb silmitsi seista, on juba praegu ulatuslikud ja kliimaneutraalsusele üleminek suurendab neid tõenäoliselt veelgi. Seega tuleb ajakohastada kohalikke **sotsiaalteenuseid**, et edukalt toime tulla nende eeldatava nõudluse kasvuga. Täpsemalt on vaja tervishoiu- ja hoolekandeteenuste paremat integreeritust, sest need kaks valdkonda on tavaliselt tihedalt seotud. Tuleb tegeleda ka jätkuvalt väljakutseks oleva kvalifitseeritud tervishoiutöötajate Ida-Virumaale meelitamisega.

Aastakümneid kestnud keskendatus tööstussektorile on avaldanud mõju ka Ida-Virumaa inimeste ettevõtlikusele, mis on Eesti üks madalamaid, ning on võõrandanud piirkonna **noori** (vt 3. peatükki allpool). Seetõttu tuleb lisaks põlevkivisektori töötajate ümberprofileerimisele välja toetada ka ulatuslikum **koolituspakkumine**, mis oleks tihedalt seotud võimalike kasvuvaldkondadega, pakuks õpilastele põhjalikke keele-, digi- ja ettevõtlusoskusi ning suurendaks entusiasmi nende rolli suhtes oma kodupiirkonna ümberkujundamisel.

Olenemata asjaolust, et naised moodustavad üle poole Ida-Virumaa elanikkonnast, moodustavad nad täna vähem kui pool piirkonna töötajatest. Põlevkivisektoris on 34% leibkondadest ainult üks palgatulu saaja ja enamikul juhtudel on ta meessoost (u 80%). Seega on oluline **naiste võimekuse** suurendamine loomingu- ja sotsiaalselt vastutustundliku ettevõtluse arendamise kaudu, ning naistele vajaliku toetuse pakkumine selliste probleemide lahendamiseks, mis on neid seni tööturult eemal hoidnud. Naiste toetamine on oluline tagamaks, et üleminek toetab ulatuslikumat sotsiaal-majanduslikku muutust.

Kohaliku elanikkonna ja omavalitsuste eelarve vähenemise kontekstis tuleb **kohalikele omavalitsustele** eraldada täiendavaid vahendeid, et aidata neil vähendada kulutusi, optimeerides nende hoonefondi **energiatõhusust**. Ida-Virumaa suuremate omavalitsuste jaoks tuleb samuti välja toetada alternatiivsed kliimaneutraalsed **küttelahendused**, kuna tihti on seal varasemalt kütmiseks kasutatud elektri- ja põlevkiviõli tootmise heitsoojust ja -gaasi. **Põlevkivi töötlemise tervise- ja keskkonnamõjudele** tuleb tähelepanu pöörata saastunud mahajäetud tööstusalade looduslikkuse taastamise ja ennistamise kaudu, suurendades seega ka piirkonna ringmajandusalast suutlikkust (arendades seda samal ajal osana majanduse restruktureerimisest), ja suurema teadlikkuse kaudu põlevkivi töötlemise tervisemõjude kohta.

Oluline on meeles pidada, et inimesed ei ole mitte ainult ülemineku subjektid, vaid ka selle **elluviijad**. Ida-Virumaa kohalik kogukond ei ole veel täielikult taastunud **identiteedikriisist** ja emotsionaalsest traumast, mis järgnes nõukogudeaja tööstuse kokkuvarisemisele umbes kolmkümmend aastat tagasi, seepärast on esmatähtis tagada kohalikele kogukonnale selle järjekordse ülemineku korral nõ omanikutunne. Seda saab kõige paremini saavutada **kogukonnapõhiste rohujuuretasandi algatuste** toetamise abil, mis tõstavad esile kohalikku tööstuspärandit ja kultuuri ning soodustavad inimeste individuaalset tegutsemist. See omakorda eeldab üleminekust **teavitamist** kohalikele elanikkonnale arusaadavas ja vastuvõetavas keeles ning kogukondade **suutlikkuse suurendamist**.

Reageerimisel ülalmainitud arenguvajadustele tuleb tõhusalt tegeleda nii ülemineku **otsete mõjudega** (nt tööjõutoetuste kavad) kui ka Ida-Viru maakonnas vajalike **pikaajaliste struktuurimuutustega** (nt majanduse mitmekesistamine, haridus, tervishoid).

2.3. Kooskõla muude asjakohaste riiklike, piirkondlike või territoriaalsete strateegiate või kavadega

Peale eespool mainitud Eesti kliima- ja energiaalaste strateegiate, mis annavad üldise raamistiku Eesti ülemineku kliimanetraalsele majandusele, on Eesti õiglase ülemineku territoriaalse kava strateegiline raamistik paika pandud kahes strateegiadokumendis: riiklik „Ida-Virumaa tegevuskava 2015–2030“ ja piirkondlik „Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019–2030+“. *Tähelepanu. Mõlemat dokumenti muudetakse samaaegselt Eesti õiglase ülemineku territoriaalse kava valmimisega, seetõttu võib osa allpool esitatud teavet olla aegunud ja seda ajakohastatakse Eesti õiglase ülemineku territoriaalse kava lõplikul valmimisel. Dokumentides esitatud üldine lähenemisviis ja struktuur siiski kehtib.*

„**Ida-Virumaa tegevuskava 2015–2030**“ on riiklik strateegiline dokument, mille eesmärk on toetada Ida-Virumaa kui Eesti jaoks majanduslikult ja strateegiliselt olulise piirkonna arengut. Arenguvajaduste kaardistusest tulenevalt on tegevuskava eesmärgiks kontekstualiseerida mitmesuguseid riiklike strateegiaid Ida-Viru maakonna situatsiooni kohaselt, ja kavandada konkreetseid meetmeid riiklikul tasandil. Peamiselt, tegevuskava eesmärki saavutatakse ministriumide meetmete väljatöötamisega piirkonna arengu kiirendamiseks ja regionaalarengu strateegia rakendamise toetamiseks, uute piirkonnapõhiste sekkumiste kavandamisega ning riiklike või ELi vahendite kasutustingimuste kohandamisega. Tegevuskava aluseks olevate strateegiate hulgas on „Eesti regionaalarengu strateegia“ ja Eesti pikaajaline arengustrateegia „Eesti 2035“. Ida-Virumaa tegevuskava on hetkel ülevaatamisel, kuna lähiaastatel ajakohastatakse ka mitut riiklikku valdkondlikku strateegiat.

Õiglase ülemineku mehhanismi rakendamine (edaspidi: ÖÜM) hõlmab ainult osa Ida-Viru tegevuskavast. Õiglase ülemineku fondi investeeringud täiendavad ülejäänud rakenduskava ja need on suunatud konkreetsetele Ida-Virumaale.

Tegevuskava koostamise, edenemise jälgimise ja ajakohastamise eest vastutab Rahandusministeerium.

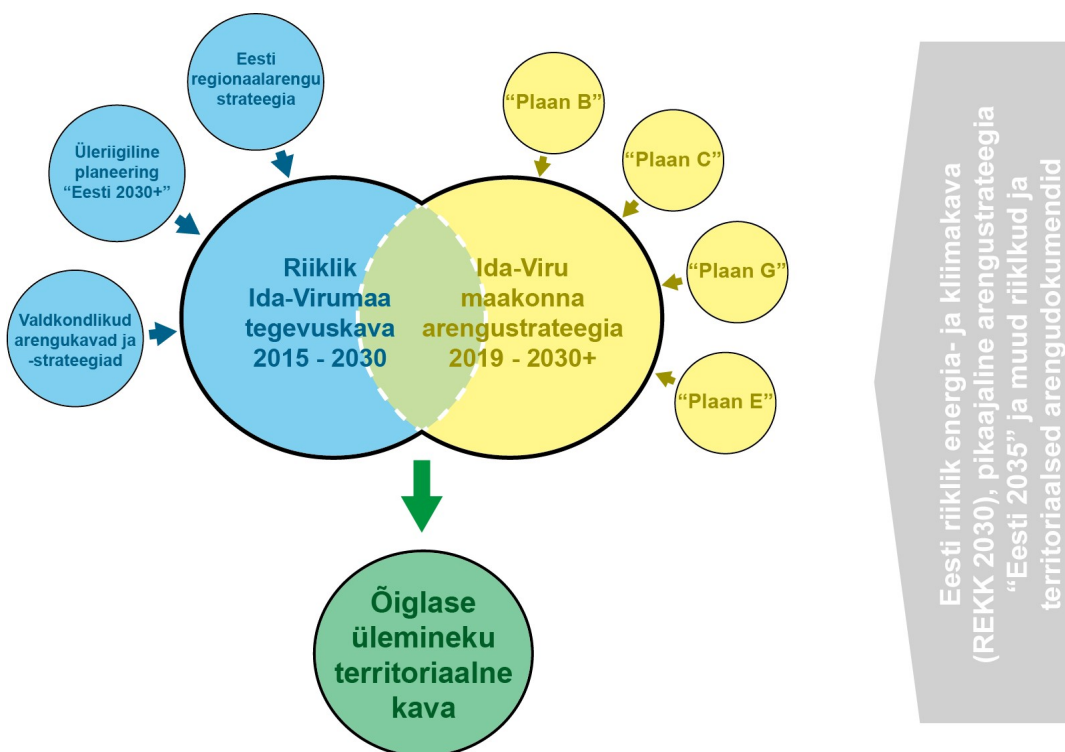
„**Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019–2030+**“ ([link](#)) on piirkondlik strateegiadokument, mille koostab Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit tihedas koostöös kohalike sidusrühmadega ja mis on „territoriaalne strateegia“ uue ühissätete määruse artiklis 23 osutatud tähenduses (edaspidi: ÜSM). Strateegias määratletakse kohalik visioon Ida-Virumaa arenguks ja tuuakse välja kõige olulisemad arenguprioriteedid kuni 2030. aastani. See strateegia on aluseks maakonna kaheksa kohaliku omavalitsusüksuse ja nende koostööpartnerite ühistegevuste loomiseks, ülemaakonnaliste ühisinvesteeringute kavandamiseks ja selliste investeeringute jaoks toetuse taotlemiseks. Strateegias esitatud visiooni kohaselt saab Ida-Virumaast 2030. aastaks majanduslikult hästi arenenud piirkond, kus on kiired transpordiühendused ja hinnatud elukeskkond, ning mis on osa arenevast Soome lahe

majanduspiirkonnast. Selle visiooni saavutamiseks määratletakse strateegias valdkondlikud eesmärgid. Strateegia sisaldab ka valdkondlike allkavade süsteemi:

- plaan B – piirkondlik äriplaan ettevõtluse arendamiseks ja investeerimiseks;
- plaan C – piirkondlik süsinikdioksiidi kasutuse plaan;
- plaan G – piirkondlik roheplaan rohe-, bio-, sini- ja ringmajanduse sektorite edendamiseks;
- plaan E – piirkondlik haridusplaan.

Maakonna arengustrateegias on kõige suuremaks probleemiks välja toodud see, kuidas tagada väheneva ja vananeva elanikkonnaga piirkonnas kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus, majandusareng ja elanikkonna heaolu. Olles ELi piiriregioon, sõltuvad Ida-Viru maakonna arengustrateegias kavandatud meetmed ja eeldatavad tulemused suurel määral muutuvast väliskeskkonnast, sealhulgas ELi suhetest Venemaaga.

„Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019–2030+“ on praegu läbivaatamisel ja Ida-Viru maakonna kohalikel omavalitsustel tuleb see vastu võtta 2022. aastal.

Joonis 10. Eesti õiglase ülemineku territoriaalse kava strateegiline raamistik

Kontseptuaalselt on **Eesti õiglase ülemineku territoriaalne kava** kahe eelmainitud strateegiadokumendi tulem. Õiglase ülemineku territoriaalse kava koostamiseks leitakse kahe eelmainitud strateegiadokumendi ühiseid ning neid käsitletakse konkreetselt kliimaneutraalsele majandusele ülemineku perspektiivist. Kuigi üleminekuprotsess ise on väga pikaajaline, keskendutakse õiglase ülemineku territoriaalses kavas ajavahemikule, mis kestab kuni 2030. aastani.

Õiglase ülemineku territoriaalset kava koostamist toetab ka „**Ida-Viru maakonnaplaneering 2030+**“. Maakonnaplaneering hõlmab kogu Ida-Virumaa territooriumi ja annab kohalikele strateegiadokumentidele ruumilise mõõtme, määratledes Ida-Virumaa põhilisi ruumilisi arengusuundi ning olles aluseks konkreetsete omavalitsuste üldplaneeringute väljatöötamisel. Maakonnaplaneeringus määratletakse laias laastus piirkonna maakasutus, tööstuspiirkondade ja muude arenguvõimalustega alade asukohad, olemasolevale ja kavandatavale taristule eraldatud koridorid, kultuuri- ja keskkonnaväärtuslikud objektid ja maastikud jms.

Lisaks eelnimetatud dokumentidele laieneb Ida-Virumaale ka Eesti **nutika spetsialiseerumise strateegia**, mis praegu hõlmab nelja fookusvaldkonda:

- info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) horisontaalselt läbi teiste sektorite;
- tervisetehnoloogiad ja -teenused;
- ressursside väärindamine;
- nutikad, säästvad ja kliimaneutraalsed energialahendused.

Kuna Eesti tervikuna moodustab üht ainsat NUTS 2 piirkonda, kehtivad riiklikud strateegiad kogu Eesti territooriumil, sealhulgas Ida-Viru maakonnas.

2.4. Kavandatud tegevuste liigid

Õiglase ülemineku territoriaalses kavas kavandatud ja allpool üksikasjalikult kirjeldatud sekkumiste eesmärk on kõige tõhusamalt leevendada ainulaadseid probleeme, millega Ida-Viru maakond seisab silmitsi üleminekul süsinikuneutraalsele majandusele, ning võtta arvesse nii võimalikke kasvuvaldkondi kui ka piirkondlike arenguvajadusi (vt eespool).

Kontseptuaalselt on Eesti õiglase ülemineku fond jagatud kaheks tegevussuunaks. Esimene tegevussuund kannab nimetust „Majandus ja tööjõud“ ning selle eesmärk on lahendada ülemineku peamine probleem: kohaliku majanduse ja tööjõu ümberkorraldamine ja mitmekesistamine. Esimese tegevussuuna osana kavandatud meetmed vastavad suures osas õiglase ülemineku fondi asutamise määruse artikli 8 lõike 2 punktides a, b, c, d, k, l ja m kirjeldatud tegevustele. Teine tegevussuund kannab nimetust „Keskkond ja sotsiaalne kaasatus“ ning käsitleb ülemineku sotsiaalseid, keskkonnaalaseid ja kogukondlikke aspekte. Selle tegevussuuna osana kavandatud meetmed vastavad suures osas õiglase ülemineku fondi asutamise määruse artikli 8 lõike 2 punktides d, e, f, g, h, i, j ja o kirjeldatud tegevustele.

Enamiku sekkumiste korral on rahastamise taotlemise protsess konkurentsipõhine, tuginedes avatud voorudele. Meetme jaoks kehtestatakse nõuetepaketid, mille alusel saab esitada projektiideid; seejärel hinnatakse esitatud ideid vastavalt kehtestatud nõuetele ja, nõuete edukal täitmisel, neile võimaldatakse rahastamine.

Kõik meetmed peavad vastama taksonoomiamääruse (EL) nr 2020/852 artiklis 17 sätestatud põhimõttele „ei kahjusta oluliselt“.

Eesti õiglase ülemineku territoriaalse kava keskmes on VKEde kasvu, mitmekesistamise ja konkurentsivõime toetamine. Võttes arvesse asjaolu, et suurem osa Eestis tegutsevatest ettevõtetest ongi VKEd, tuleb Eesti puhul ÕÜF tugimehhanismide kujundamisel rakendada granulaarsemat lähenemisviisi, mis võimaldaks adekvaatselt arvestada ettevõtete erisusi.

Tulemuseks olev õiglase ülemineku fondi struktuur on järgmine:

Sekkumise nimetus

Lühikirjeldus

Tegevussuund nr 1: majandus ja tööjõud

Ida-Viru ettevõtlike investeringute toetus (sh tööstus)

Selle meetme eesmärk on piirkonna majanduse mitmekesistamine, toetades uusi suuremahulisi tootlikke investeringuid kõrgema lisandväärtusega töökohtadega ettevõtetesse. Projektid võistlevad rahastamise eest kahes kategoorias: a) keskmise suurusega uued projektid, mille investeringute kogusumma jääb alla 50 miljoni euro, b) suured uued projektid üle 50 miljoni euro. Meede on kättesaadav nii VKEdele kui ka suurematele ettevõtetele (vt allpool esitatud soovituslikku loetelu), kui need vastavad õiglase ülemineku fondi asutamise määruses sätestatud nõuetele, samuti ELi heitkogustega kauplemise süsteemi ja riigiabi nõuetele. Rahastust jagatakse avatud konkursside kaudu.

Ida-Viru ettevõtluse teadmismahukuse kasvatamise toetus	Sekkumisel on kaks eesmärki: 1) toetada ettevõtete teadus- ja arendustegevust ning innovatsioonitegevust, mille eesmärk on kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste väljatöötamine ning seeläbi töökohtade loomine, mille palgatase on asjaomaste sektorite keskmisest kõrgem. Sekkumine on kättesaadav eraettevõtetele, nii VKEdele kui ka suurematele ettevõtetele, tingimusel et need vastavad õiglase ülemineku fondi asutamise määruses sätestatud nõuetele. Rahastust jagatakse avatud konkursside kaudu. 2) võimestada kohalikke haridus- ja teadusasutusi, näiteks toetada teadus- ja arendustegevust kohalike ettevõtete vajadustega seotud valdkondades, eriotstarbeliste laborite loomist, teadustöötajate palkamist jms. Teadusuuringute valdkondi rahastatakse uurimistoetuste kaudu.
Ettevõtluse mitmekesistamise tugiteenused ja -taristu	Sekkumine hõlmab nõustamis- ja arendusteenuseid, mis toetavad uute ettevõtete asutamist ja parandavad olemasolevate ettevõtete suutlikkust, elavdavad piirkondlikku ettevõtluskeskkonda (sealhulgas iduettevõtete, turismi ja loomemajanduse ökosüsteemi arendamist) ning tutvustavad piirkonda välisinvesteeringute, turismi ja elamise jaoks sobiva kohana. Rahastamist jagatakse programmipõhise tegevus- ja investeerimiskava kaudu kaheaastaste kiirmeetmetena kohalike strateegiliste partnerite, näiteks regionaalsete arendusorganisatsioonide kaudu. See sekkumine omab eriti olulist mõju kohalike noorte ja naiste võimekuse suurendamiseks.
Väikeettevõtluse toetus	Selle sekkumise eesmärk on suurendada Ida-Virumaal tegutsevate väike- ja mikroettevõtjate pikaajalist konkurentsivõimet ja ekspordisuutlikkust, toetades uuenduslike, ringmajanduslike ja kõrgema lisandväärtusega toodete, teenuste, tehnoloogiate ja protsesside arendamist või suurendades piirkonna väikeettevõtjate struktuuri- ja inimkapitali. Selle meetme kohaselt välja töötatud teenus või protsess ei pea olema turule orienteeritud, vaid see võib olla suunatud ka ettevõtte sisemise suutlikkuse suurendamisele uute ja suurema lisandväärtusega toote või teenusega seotud protsesside väljatöötamiseks ja juurutamiseks, sealhulgas personaliarendus, müük ja turundus, tootmis- ja teenindusprotsessid jms. Rahastamist jagatakse avatud konkursside kaudu.
Töölt-töole liikumise ning töötajate ümberprofileerimise toetusd põlevkivisektori töötajatele	Sekkumine koosnevad kahest meetmest: 1) ajutine sissetulekutoetus põlevkivisektori töötajatele, kes siirduvad uutele töökohtadele. Meetme eesmärk on ajutiselt vähendada põlevkivisektorist lahkuvate töötajate eelneva ja uue sissetulekutaseme erinevusi. See motiveerib neid kiiremini uut tööd leidma, aidates ära hoida pikaajalist töötust. Toetusmeetme põhikomponent on põlevkivisektori endiste töötajate palgavahe osaline kompenseerimine teatud ajavahemiku jooksul; 2) ümber- ja täiendusõppeprogrammid, mis hõlmavad paremat täiendus-, ennetus- ja ümberõppepakkumist, toetades põlevkivisektorist teistesse valdkondadesse lahkuvate inimeste sujuvat üleminekut või nende ümberprofileerimist samas ettevõttes. Meede on peamiselt suunatud põlevkivisektori praegustele ja endistele

	<p>töötajatele. Rahastust jagatakse programmiselt.</p>
<p>Ida-Viru täiendkoolituse mahu suurendamine ning uute tasemeõppe õppekavade arendamine ja käivitamine kutse- ja kõrghariduses</p>	<p>Sekkumise eesmärk on arendada hariduspakkumist Ida-Viru maakonnas, sh integreerides paremini formaalset ja mitteformaalset õppimist, pakkudes inimestele võimalikes kasvusektorites vajalikke oskuste omandamist, arendades digipädevust, rakendades elukestvat õpet, sidudes hariduse tõhusamalt ettevõtlusega jms. Meetme eesmärk on tagada õppijatele keeleoskused, digipädevus ja ettevõtlik suhtumine. Meetme sihtrühmaks on inimesed, kes lahkuvad põlevkivisektorist, aegunud või puuduvate oskustega inimesed (sealhulgas tulevased ja praegused üliõpilased), samuti praegu töötavad inimesed. Rahastust jagatakse programmiselt. Alusprogrammi hallatakse koos kohalike sidusrühmadega äri-, koolitus- ja haridussektorist.</p>
<p>Tegevussuund nr 2: keskkond ja sotsiaalne kaasatus</p>	
<p>Kaugkütte lahti sidumine põlevkivist</p>	<p>Ida-Virumaa on Eestis viimane piirkond, kus kaugküttes kasutatakse ulatuslikult fossiilkütuseid, kuna põlevkivitööstuse ja elektritootmise jääksoojust kasutatakse hoonete kütmiseks. Põlevkivisektori vähenemise olukorras võivad Ida-Viru omavalitsused jääda lähitulevikus ilma elujõuliste küttelehendusteta. Käesolev sekkumine toetab investeringuid kaugkütte lahutamisse põlevkivist, sealhulgas biomassil põhinevate soojus- ja elektrienergia koostootmisjaamade ehitamist, taastuvatele energiaallikatele üleminekut jms. Rahastamine jaotatakse konkurentsipõhiselt kohalike ja uute soojusenergia pakkujate vahel.</p>
<p>Põlevkivi kaevandamise ja töötlemisega seotud keskkonna- probleemide lahendamine ja terviskahjude vähendamine</p>	<p>Sekkumise eesmärk on leevendada põlevkivi eksploateerimisest tulenevaid keskkonnamõjusid, luues seeläbi tingimused saastatud alade korduskasutuseks, näiteks metsamajandusmaana, tööstusaladena jms. Meede koosneb kolmest tegevusest: a) mahajäetud tööstusalade (sh veeökosüsteemid) saastest puhastamine ja/või nende looduslikkuse taastamine, b) kohalike ohtlike jäätmete töötlemise ja ringmajanduslase suutlikkuse parandamine, c) pikaajalise uuringu korraldamine kohalike inimeste kokkupuute kohta looduslike ja sünteetiliste ühenditega elu- ja töötamiskeskkonnas ning nende mõju hindamine inimeste tervisele ja heaolule (asjaomane erialatermin on <i>biomonitooring</i>). Rahastust jagatakse programmiselt.</p>
<p>Ühiskondlikku muutust toetavate sotsiaal- ja terviseteenuste arendamine</p>	<p>Võttes arvesse õiglase ülemineku fondi kohaldamisala ja vastastikust täiendavust muude riiklike ja Euroopa Liidu programmidega, keskendub see sekkumine kolmele konkreetsele tegevusele, mis täiendavad üldisi riiklike jõupingutusi Eesti (sh Ida-Viru maakond) heaolusüsteemi ajakohastamisel: a) integreeritud teenuste (sotsiaal- ja tervishoiuteenused) kättesaadavuse parandamine Ida-Viru maakonnas, mille tulemiks on katkematu teenus klientide jaoks; b) motivatsioonipaketi loomine tervishoiu- ja sotsiaalhoolekande spetsialistide jaoks; c) innovatsiooni- ja arendusfondi loomine, et arendada ja katsetada Ida-Viru sotsiaalsete probleemide lahendamiseks innovaatilisi</p>

	lahendusi. Rahastust jagatakse programmiliselt.
Kohalike omavalitsuste investeeringud õiglase ülemineku toetuskõlblikes valdkondades	Sekkumise eesmärk on leevendada ülemineku negatiivset mõju Ida-Virumaa kohalikele omavalitsustele, nimelt aidata omavalitsustel vähendada oma püsikulusid, toetades sh energiatõhususe meetmeid. Rahastust jagatakse avatud konkursside kaudu.
Piirkondlike algatuste toetus õiglaseks üleminekuks	Kuna õiglase ülemineku fond on kavandatud piirkondade ja <i>inimeste</i> jaoks kliimaneutraalsele majandusele ülemineku mõjude käsitlemiseks, on selle sekkumise eesmärk anda inimlik mõõde ja konstruktiivne emotsionaalne taust üleminekuprotsessile, toetades kohalikke rohujuure tasandi algatusi, mis aitavad kaasa õiglase ülemineku fondi üldmissioonile. Toetatavate tegevuste seas võivad olla järgmised algatused: kogukonnapõhised haridus- ja sotsiaalse kaasatuse alased algatused; noortele suunatud ja noorte algatatud tegevused; keskkonnateadlikkuse ja ringmajandusalaste tavade edendamine; sotsiaalne, kultuuriline ja muu innovatsioon; kohaliku tööstuspärandi ja identiteedi säilitamine, arendamine ja tõlgendamine jms. Selle meetme positiivseks kõrvalmõjuks on kodanikuühiskonna kasv, piirkonnas elavate inimeste kuuluvustunde paranemine, piirkonna atraktiivsuse suurendamine ja sotsiaalse ettevõtluse arendamine. Rahastust jagatakse avatud konkursside kaudu.
Eeldatav panus ülemineku mõju leevendamisse	
<p>Õiglase ülemineku fondi kogueraldis Eestile on praegu 353,90 miljonit, sealhulgas 14,16 miljonit tehnilist abi. Võttes arvesse, et Ida-Viru maakonna elanike arv NUTS 3 kohaselt on praegu 136 240 inimest (2019), on sellest tulenev abi osakaal 2 598 eurot inimese kohta.</p> <p>Mõned eespool nimetatud meetmete eeldatavad tulemid on järgmised:</p> <ul style="list-style-type: none"> • > 400 VKEd, mida toetatakse mitmesuguste sekkumiste kaudu; • > 2000 uut töökohta, mis on loodud toetatud ettevõtetes; • > 300 miljoni euro väärtuses on rakendatud täiendavaid erainvesteeringuid; • > 11 000 osalejat koolituskursustel, lähtudes tööandjate oskustealastest nõuetest; • 60 ha taastatud maad, mida kasutatakse rohealade jaoks, majanduslikul või muul otstarbel.	
Tulusate investeeringute soovituslik loetelu muudele ettevõtetele kui VKEd	
<p><i>Vastavalt õiglase ülemineku fondi asutamise määrusele, õiglase ülemineku territoriaalses kavas peab eraldi välja tooma ning põhjendama võimalikke investeeringuid muudesse ettevõtetesse kui VKEd.</i></p> <p>2021. aasta jaanuari seisuga oli Eesti põlevkivisektoriga Ida-Virumaal seotud 4 737 otsest töökohta, ning veel 6 158–18 474 kaudset töökohta abistavates sektorites.</p> <p>2017. aastal prognoosis Sihtasutuse Kutsekoda poolt teostatud OSKA analüüs, et aastaks 2028 kaotab Ida-Virumaal töökohta ligikaudu 2 000 inimest võrreldes 2021. aastaga. Selline prognoos oli suuresti tingitud põlevkivisektori kahanemisest ja kasvavates sektorites (IKT, tervishoid jne) tegutsevate ettevõtete puudusest Ida-Virumaal. Analüüs viidi läbi enne Euroopa rohelist kokkulepet ja Eesti suurenevaid kliimaeesmärke. Võttes arvesse valitsuse poolt võetud kohustust loobuda energeetikasektoris põlevkivi kasutusest täielikult 2040. aastaks, võib õiglase ülemineku fondi rakendamise lõpuks töökohtade kadu sektoris (prognoosituna lineaarselt ja arvestamata kaudset mõju) hõlmata enam kui 2 000 inimest.</p>	

Seega, eeldatavalt kaob maakonnas järgmise 8 aasta jooksul umbes sama arv töökohti, kui praegu loodetakse luua õiglase ülemineku fondi rakendamise kaudu. Arvestades aga ELi suurenenud kliimaeesmärke, kaotatavate töökohtade arv saab tõenäoliselt olema suurem ja üleminekuga seotud protsess järsem nii põlevkivisektoris endas kui ka abisektorites.

Seepärast, õiglase ülemineku fondi vahenditest **on põhjendatud muude ettevõtete kui VKEd toetamine.**

Selleks, et tagada õiglase ülemineku territoriaalse kavas suurettevõtete projektiideede kajastamise läbipaistvust, korraldati 2021. aasta juunis kõikide Eesti suurettevõtete seas ideekorjet. Selle tulemusena saadud loetelu võimalikest tulusatest investeringutest on esitatud käesoleva õiglase ülemineku territoriaalse kava lisas A.

Lisas A esindatus ei taga projektiideede automaatselt rahastamist ning neil tuleb siiski asjakohaste sekkumiste kaudu taotleda rahastamist konkurentsipõhiselt. Lisas A esitatud projektiideesid kontrolliti ainult nende vastavuse suhtes määruses, millega asutatakse õiglase ülemineku fond, sätestatud nõuetele; neid ei hinnatud nende võimaliku väärtuse põhjal.

Direktiivi 2003/87/EÜ I lisas loetletud tegevusalade kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamisele suunatud investeringute ammendav loetelu

Vt palun lisa A.

Koostoime ja vastastikune täiendavus muude asjakohaste liidu programmidega

Õiglase ülemineku fondi kavandamisel on võetud arvesse ajavahemikul 2021–2027 muude struktuurifondide ja riiklike programmide kaudu rahastatavaid meetmeid, sealhulgas REACT-EU, ümberkorraldamisrahastu ja heitkogustega kauplemise süsteemi kauplemistulu. Käesolevas õiglase ülemineku territoriaalses kavas tehakse ettepanek rahastada ainult selliseid meetmeid, millel puuduvad riiklikult kavandatud analoogid või analoogide maht ei ole piisav, et toetada tõeliselt õiglast üleminekut Ida-Virumaal. Kõikide eri rahastamisallikatega hõlmatud meetmete, sealhulgas muudest allikatest rahastatavate erilahenduste ja Ida-Virumaale suunatud suurprojektide kumulatiivne mõju kajastub Ida-Virumaa tegevuskava 2015–2030 rakenduskavas.

Koostoime ja vastastikune täiendavus õiglase ülemineku mehhanismi teiste sammastega

Eesti kaalub võimalust kasutada õiglase ülemineku mehhanismi II samba vahendeid (programm „InvestEU“), et lahendada kapitali kättesaamatuse probleemi, mis on pikaajaliselt takistanud VKEde arengut Ida-Viru maakonnas. Õiglase ülemineku mehhanismi II sammu võiks tagada, et olemasolevatel ja uutel kohalikel VKEdel oleks juurdepääs nende ümberkujundamiseks vajalikule kapitalile, muuhulgas selleks, et suurendada omafinantseeringut, mida on vaja õiglase ülemineku mehhanismi I samba raames kavandatud sekkumistes ja programmides osalemiseks.

Samuti kaalutakse avaliku sektori laenurahastu (õiglase ülemineku mehhanismi III sammu) kasutamist.

Õiglase ülemineku mehhanismi II ja III samba alusel toetatavad sektorid ja valdkonnad

Toetust tuleks kaaluda kõigile õiglase ülemineku mehhanismi II ja III samba kohaselt toetuskõlblikutele sektoritele (sh jätkusuutlik taristu, turismitaristu, teadustegevus, innovatsioon ja digitaliseerimine jne). Praegu ei ole sektoritele ega valdkondadele mingeid piiranguid ette nähtud.

3. JUHTIMISMEHCHANISMID

3.1. Partnerlus

Kooskõlas uue ühissätete määruse artikliga 6 on Eesti õiglase ülemineku territoriaalse kava ettevalmistamisel kavandanud ja rakendanud laiaulatuslikku partnerlust, võttes arvesse õiglase ülemineku fondi eripära.

Riiklikul tasandil moodustas Rahandusministeerium õiglase ülemineku territoriaalse kava ettevalmistamise ja järelevalve jaoks **juhtkomisjoni**. Juhtkomisjoni kuulub 18 peamist sidusrühma: asjaomased ministeeriumid, Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit (*IVOL*) ja muud piirkondlikud asutused, tööandjate, töötajate, VKEde, keskkonnaalaste valitsusväliste organisatsioonide, ülikoolide jms esindajad. Juhtkomisjon tegutseb ka seirekomisjoni töörühmana (kooskõlas komisjoni delegeeritud määruse 240/2014 artikliga 15). Piirkondlikul tasandil rajas IVOL piirkondliku **õiglase ülemineku platvormi**, mis ühendab 52 piirkondlikku ja muud sidusrühma. Peale selle annavad nii õiglase ülemineku territoriaalsesse kavasse kui ka maakonna arengustrateegiasse panuse muud nn pehmed võrgustikustruktuurid (Ida-Viru teadusnõukogu, haridus- ja turismiklastrid jne).

Kavatseme integreerida õiglase ülemineku fondi nii partnerite kui ka abisaajate jaoks vajalikud suutlikkuse suurendamise meetmed peatükis 2.4 loetletud sekkumistesse. Siiski on mitmeid haldussuutlikkusega seotud vajadusi, mida kavatseme õiglase ülemineku fondi tehnilise abi raames toetada, nimelt:

- venekeelsetele abisaajatele ja kogukonnale keskenduv kommunikatsioon;
- peamise piirkondliku koordineeriva asutuse (IVOL) toetamine tõhusate teabevoogude tagamiseks ja abisaajate abistamiseks projektide ettevalmistamisel ja koordineerimisel ning üleminekuga seotud teadmiste suurendamiseks piirkondlike partnerite seas;
- IVOLile ja abisaajatele võimaluste pakkumine, et osaleda üleeuroopalistes õiglase ülemineku teemalistes võrgustikes, parimate tavade jagamises ja oskuste arendamisega seotud meetmetes;
- suuremate ühiskondlike sidusrühmade (ametiühingud, äri- ja keskkonnaorganisatsioonid) suutlikkuse suurendamine aktiivseks osalemiseks õiglase ülemineku protsessis.

Avaliku konsulteerimise tulem

Lisaks juhtkomisjoni ja piirkondliku õiglase ülemineku platvormi loomisele toimus õiglase ülemineku territoriaalse kava ettevalmistamise käigus mitmekesine **avalik konsultatsioonitegevus**, sh avalikud seminarid, kirjalikud konsultatsioonid, teemarühmad, arutelud sidusrühmadega, üldsusele kommunikeerimine ja teabe levitamine jms.

2020. aasta suvel korraldati avaliku **arvamuse küsitlus**, mille eesmärk oli hinnata kohalike elanike rahulolu piirkonna praeguse olukorraga ja saada kinnitust tulevaste arenguvajaduste kohta. Küsitluse käigus koguti üle 1500 vastuse. Küsitluse kohaselt olid u pooled vastanutest rahul Ida-Virumaa looduskeskkonna ja külustuskohtade mitmekesisusega; peaaegu üks kolmandik oli rahul ka piirkonna kultuurilise mitmekesisuse, avalike ruumide, haritud ja töökate inimeste ning transpordiühendusega. Kõige sagedamini mainitud arenguvajadused olid töökohtade loomine, ettevõtluskeskkonna arendamine ja konkurentsivõimelised palgad. Uuele majandusele üleminekul peeti kõige olulistemaks fookusvaldkondadeks mahajäetud kaevandus- ja tööstusaladele uue kasutuse leidmist, tööstussektori arendamist ja uute ettevõtete loomist.

Küsitluse kohaselt erinevad **noortelt** (alla 30-aastased isikud) saadud vastused Ida-Virumaa arenguvajaduste ja -eesmärkide tavapärasest käsitlusest: nad on vähem rahul piirkonna vaatamisväärsuste, haritud ja töökate inimeste, kultuurilise mitmekesisuse ja avalike ruumidega ning rohkem rahul aktiivse ja kokkuhoidva kohaliku kogukonna ning kohalike avalike teenustega. Arengueesmärkide prioriseerimisel peavad noored oluliseks investeerida taastuvenergiasse, samal ajal aga näivad tööstusareng, uute maavarade kasutamine, põlevkivitööstuse kaasajastamine ja uute

ettevõtete loomine neile vähem olulised. Konkreetsete teemarühmade korral ilmnes, et noored peavad Ida-Viru inimtekkelist keskkonda aegunuks ja aktiivsete transpordiliikidega seotud võimalusi puudulikuks; nad väärtustavad sõbralikkust ja lahkust – omadusi, mida nad näevad praeguses vanemas põlvkonnas raskusega – ning näevad oma tulevikku töökohtadel, mis eeldavad inimestega suhtlemist või mis on loominguks (sh IT-sektor).

3.2. Seire ja hindamine

Õiglase ülemineku fondi sekkumisi jälgitakse kogu rakendusperioodi jooksul pidevalt vastavalt peatükis 4 esitatud näitajatele.

Samuti tehakse kaks üldhindamist: vahehindamine töötatakse välja 2023. aastal ja viiakse ellu 2024. aastal; lõpphindamine töötatakse välja 2029. aastal ja viiakse ellu 2030. aastal. Mõlemal hindamisel käsitletakse õiglase ülemineku fondi edusamme, kuid võetakse arvesse ka õiglase ülemineku mehhanismi II ja III samba projekte, poliitikaeesmärgi nr 5 (inimestele lähedasem Eesti) projekte, mida viiakse konkreetselt ellu Ida-Virumaal, samuti muid konkreetselt Ida-Virumaale suunatud meetmeid. See lähenemisviis tagab, et õiglase ülemineku fondi analüüsitakse vastastikuse täiendavuse alusel teiste meetmetega.

3.3. Koordineerimis- ja seireorgan(id)

Eesti õiglase ülemineku fondi korral on rakendusasutused (st 2. tasandi vahendusasutused) samad, mis struktuurifondide sekkumiste puhul, seega on õiglase ülemineku fondi rakendamise koordineerimise ja järelevalve eest vastutav struktuurifondide rakenduskava seirekomisjon. Seirekomisjoni kuuluvad kõik asjaomased ministeeriumid ja peamised riiklikud katuspartnerorganisatsioonid (ametiühingud, ettevõtlusorganisatsioonid, keskkonnaorganisatsioonid, kohalike omavalitsuste liit, akadeemilised ringkonnad jne). Õiglase ülemineku fondi juhtkomisjon (mida on kirjeldatud eespool) tegutseb seirekomisjoni alluvuses töörühmana.

4. PROGRAMMIPÕHISED VÄLJUND- VÕI TULEMUSNÄITAJAD

Programmipõhised näitajad on ette nähtud ainult meetmete jaoks, mis on seotud kohalike omavalitsuste investeeringutega õiglase ülemineku fondi toetusõiguslikesse aladesse ja piirkondlike algatuste toetuseks, et võimendada õiglast üleminekut. Mõlemad meetmed võimaldavad taotlejatel valmistada ette ulatuslikumat tegevust ja seetõttu on vaja programmipõhiseid näitajaid, et vältida mitmekordset kohaldamist väga piiratud arvu tegevuste korral, mis vastavad igale väljundile või tulemusnäitajale.

Tabel 1: Väljundnäitajad

Erieesmärk	ID	Näitaja	Möötühhik	Vahe-eesmärk (2024)	Sihtväärtus (2029)
JTF	RCO 01	toetatavad ettevõtjad	ettevõtjad	40	108
JTF	RCO 02	toetust saavad ettevõtjad	ettevõtjad	20	78
JTF	RCO 04	mitterahalist toetust saavad ettevõtjad	ettevõtjad	20	30

Tööversioon seisuga 1.10.2021

JTF	RCO 15	loodud ettevõtjate inkubatsiooni suutlikkus	ettevõtjad	10	40
JTF	VVV672	osaluskordade arv	osaluskord	4402	14 798
JTF	RCO 22	täiendav võimsus taastuenergia tootmiseks	MW	0	75
JTF	RCO 34	täiendav jäätmete ringlussevõtu suutlikkus	tonne aastas	0	10 000
JTF	RCO 38	toetatava taastatud maa pindala	ha	20	100
JTF	RCO 01	toetatavad ettevõtjad	ettevõtjad	40	108

Tabel 2: Tulemusnäitajad

Eri-eesmärk	ID	Näitaja	Mõõtühik	Baas- või võrdlusväärtus	Vaatlus-aasta	Sihiväärtus (2029)	Andmete allikas
JTF	RCR 01	toetust saavates ettevõtetes loodud töökohad	FTE-de arv	0	2021	1 135	SFOS / projekti aruanded
JTF	RCR 10 2	toetust saanud ettevõtetes loodud teadusarendustööga hõivatud töötajate arv	FTE-de arv	0	2021	40	SFOS / projekti aruanded
JTF	RCR 02	erasektori investeeringud, mis täiendavad riigi toetusi	euro	0	2021	168 000 000	SFOS / projekti aruanded
JTF	RCR 03	toote- või protsessiinnovatsiooni kasutusele võtvad VKEd	ettevõtjad	0	2021	30	SFOS / projekti aruanded
JTF	RCR 04	turundus- või organisatsiooni innovatsiooni kasutusele võtavad VKEd	ettevõtjad	0	2021	20	SFOS / projekti aruanded
JTF	VVT67 2	osalejad, kes said lahkudes kvalifikatsiooni	osalejate arv	0	2021	11 475	SFOS / projekti aruanded
JTF	EECR 0 4	pärast programmi lahkumist tööle läinud, sh füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsema asunud osalejad	osalejate arv	0	2021	1 077	SFOS / Statistikaamet
JTF	RCR 18	VKEd, kes kasutavad ettevõtlusinkubaatori teenuseid pärast inkubaatori asutamist	ettevõtjad aastas	0	2021	40	SFOS / projekti aruanded
JTF	RCR 29	hinnangulised kasvuhoonegaaside heitkogused	t CO2 ekv/a	1 701 000	2018	1 523 000	SFOS / projekti aruanded
JTF	RCR 52	taastatud maa, mida kasutatakse rohealade, sotsiaaleluruumide, majandusliku või muu kasutuse jaoks	ha	0	2021	60	SFOS / projekti aruanded

LIIDE 1: SUURETTEVÕTETE VÕIMALIKUD TULUSAD INVESTEERINGUD

Selgitus: Vastavalt õiglase ülemineku fondi reeglitele, peab õiglase ülemineku kavas eraldi välja tooma nimekirja kaalumisel olevatest suurettevõtete projektidest Ida-Virumaal.

Selleks, et tagada õiglase ülemineku kavas suurettevõtete projektiideede kajastamise läbipaistvust, korraldati 2021. aasta juunis kõikide Eesti suurettevõtete seas ideekorje. Selle tulemusena saadud loetelu võimalikest tulusatest investeeringutest on koondatud käesolevasse õiglase ülemineku kava liidesesse. Rahandusministeerium kontrollis esitatud projektiideede vastavust õiglase ülemineku fondi määruses sätestatud nõuetele (sh fossiilkütuste välistus), samas projektiideid ei hinnatud nende võimaliku väärtuse või muude kriteeriumite põhjal.

Käesolevas lisas ära nimetamine ei tähenda automaatselt suurettevõtete projektiideede finantseerimist või eelistamist väljaspool konkurssi ega too kaasa kohustust meetmete avamisel toetust taotleda, vaid annab suurettevõtetele võimaluse väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete kõrval õiglase ülemineku fondi raames ettenähtud toetustele kandideerida teiste projektiideedega ühtsetel alustel; kavas kajastamata jäämisel ei oleks see võimalik.

Ettevõtte nimi	Plaanitava tegevuse nimetus	Plaanitava tegevuse lühikirjeldus
AS Sillamäe Sadam	Reisilaevade kai rajamine	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Reisilaevade kai ehitamine Sillamäele, mis võimaldaks taasavada Sillamäe ja Kotka (FI) vahelise regulaarse parvlaevaliini ning teenindada ka Sankt Peterburgi (RU) külastavaid kruisilaevu. Tegevus muudaks kogu Kirde-Eesti avatumaks maailmale, motiveeriks ettevõtluse arendamist, suurendaks tööhõivet, lihtsustaks kaubavahetust, parandaks elanike elukvaliteeti ning pidurdaks nende väljarännet.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Aitab reprofileerida Ida-Viru majandust loodus- ja puhketurismi suunas, mille mõju kliimale on märgatavalt väiksem, kui põlevkivi baasil funktsioneerival majandusel.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> u 40 uut otsest töökohta (sadamas, PPAs ja MTAs koos) ning hinnanguliselt 1 000+ kaudset töökohta.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> ~15 mln €.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
Kiviõli Keemiatööstuse OÜ	Keemiatööstuse põhikemikaalide sh plastmasside ja ehituskemikaalide lähteainete tootmine otse põlevkivist	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Projekt kasutab põlevkivi uuendusliku keemilise protsessi sisendina, millega ei kaasne fossiilkütuste teket. Projekti eesmärgiks on põlevkivi jääkideta kasutamine, kaasaarvatud põlevkivi mineraalosa, ilma fossiilkütuste tootmiseta: põlevkivi orgaaniline osa muundatakse keemiatööstuse põhikemikaalideks – dikarboksüülhapeteks ja anorgaaniline osa talveteede hooldusvahendiks ja kruusateede tolmutõrjevahenditeks. Tehnoloogiline lahendus oli väljatöötatud Archimedese programmi raames koostöös Tallinna Tehnikaülikooliga, finantseeritud Struktuurifondist „ERDF“ ning Kerogen OÜ poolt; patent kuulub Kerogen OÜ’le; tehnoloogia on piloteerimise faasis. Saadud toodete hind ületab põlevkiviõli hinda 10 kuni 500 korda.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Lumetõrje- ja tolmutõrje vahendid asendavad kasutatavaid keskkonnavahendikke kloriide. Tootmine osaliselt võib asendada õlitootmist põlevkivist.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> u 40 uut otsest töökohta.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> N/A.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> täpsustamisel.</p>
	Waste2Oil	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Kiviõli Keemiatööstuse OÜ ja VKG koostöös arendatav tehnoloogia plastjäätmete keemiliseks taaskasutuseks: plastjäätmete pürolüüsi (muundumine kõrgel temperatuuril ilma õhu juurdepääsuta)</p>

	(koostöös Viru Keemia Grupp AS'iga)	<p>tulemusel saadakse õliaurud, millede puhastamisel ja kondenseerimisel saadakse pürolüüsiõli ja -gaas. Tehnoloogia on hetkel väljatöötamisel, kuid baseerub täna põlevkiviõli tootmiseks kasutatava tahke soojuskandja tehnoloogia edasi arendamisel. Kemikaalide tootmisel ei kasutata täiendavaid fossiilkütuseid (sh põlevkivi), soojuskandjaks on tuhamägedel eelnevalt ladestatud poolkoks ja/või tuhk.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Tootmisprotsess põhineb ringmajanduse põhimõtetel. Tootmine asendab õlitootmist põlevkivist, mille kliima jalajälg (CO₂ heide) on kuni 2-4 korda suurem kui loodava tööstuse toime.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Säilitatakse üle 200 töökohta; luuakse 54 uut otsest töökohta.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> 66 mln €.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> jah.</p>
Eesti Energia AS	Auvere elektrijaama üleviimine jäätmeplaidule	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Tõstetakse Auvere elektrijaama võimekust põletada jäätmeplaidu praeguselt 50%-lt 100%-le. Aastani 2035 säilitatakse võimekust kasutada üleminekukütusena 50% põlevkivigaasi. Selliselt muutub Eesti kõige võimsam elektrijaam täielikult taastuvelektrit tootvaks.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Projekt omab otsest mõju kasvuhoonegaaside vähendamisele, 10 aasta jooksul ca 9 Mt.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Säilitatakse u 100 töökohta; luuakse u 10 uut otsest töökohta ning hinnanguliselt u 80 kaudset töökohta kohalikus metsandussektoris.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> 50-80 mln €.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
	Balti elektrijaama 11. ploki konverteerimine jäätmeplaidule	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Tõstetakse Balti elektrijaama 11 ploki võimekust põletada jäätmeplaidu praeguselt 30%-lt 100%-le. Selliselt muutub Eesti üks võimsamaid elektri- ja soojatootmise plokkide täielikult taastuvelektrit tootvaks.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Projekt omab otsest mõju kasvuhoonegaaside vähendamisele, 10 aasta jooksul ca 9 Mt.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Säilitatakse u 200 töökohta; luuakse u 10 uut otsest töökohta ning hinnanguliselt u 140 kaudset töökohta.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> 60-100 mln €.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
	Enefit õlitootmiskompleksi konverteerimine jäätmeplastide taaskasutuskompleksiks	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Projekti käigus arendatakse välja võimekuse olemasolevates põlevkiviõli tehastes kasutusele võtta põlevkivi kõrval toorainena jäätmeplastid: leitakse sobivad jäätmeplastikute segud, nende osakaalud toormes, viiakse läbi katsetused ja ümberehitused tehases, otsitakse lahendus jäätmeplastikust toodetud kütuse suunamiseks keemiatööstuse sisendiks jne.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Esialgsed katsetused näitavad, et jäätmeplastikutest saadav õlisaagis on suurem kui põlevkivil ning jääkproduktina tekkiv poolkoks kogus väiksem, seega väheneb sama koguse õli tootmisel emiteeritav CO₂ heide. Lisaks, õli kasutamisel keemiatööstuse toormena seotakse süsinik toodetesse.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Säilitatakse u 300 töökohta õlitööstuses.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> N/A.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> jah.</p>
	Estonia pumphüdroelektrijaama rajamine	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Eesmärgiks on kuni 50 MW nimivõimsusega ning kuni 500 000 m³ mahtuvusega energiasalvestusüksuse (pumphüdroelektrijaama) rajamine. Rajamisel kasutatakse inimekkelisi pinnavorme sh Estonia kaevanduskäike ning ülemise veereservuaari. Projekti kontseptsiooni oleme välja töötanud koostöös AFRY Austria GmbH-ga.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Estonia pumphüdroelektrijaam vähendaks õhku paisatava CO₂ kogust aastas kuni 200 000 t võrreldes põlevkivi energiaga.</p>

		<p>Estonia pumphüdroelektrijaam vähendab oma ehituse perioodil Eesti jäätmeteket taaskasutades aherainet ning võtab taaskasutusse Estonia kaevanduskäigud ja tööstusterritooriumi.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Uued ajutised töökohad ehitamise perioodil (u 3 aa): u 400. Uued püsivad töökohad (võimalik olemasoleva personali ümberõpe): u 25.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> N/A.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
	Taastuenergia korrashoiukeskus	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Taastuenergia korrashoiukeskus luuakse arvestades taastuenergeetika tootmisvarade prognoositavat hüppelist kasvu Eestis ja lähi piirkonnas. Taastuenergia korrashoiukeskuse eesmärk on pakkuda oma klientide varade halduseks terviklikke ja efektiivsust tõstvaid lahendusi. Keskuse teenuste hulka hakkavad kuuluma taastuenergia varade plaaniline hooldus, riketele reageerimine, seadmete remont, mitmesugused erispektsioonid, demontaaž ja muud teenused.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Projektiga tagatakse klientide taastuenergia varade efektiivsust ja pikendatakse nende eluiga, kasvatatakse ettevõtte tegevuse kaudu valdkonna spetsialistide hulka, mille kaudu paraneb valdkonna jätkusuutlikus.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 45 uut otsest töökohta.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> N/A.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
	Vesiniku tootmine ja lõppkasutamine gaasitaristus ja rasketranspordis	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Projekti eesmärgiks on toota keskkonnasõbraliku rohevesinikku Ida-Virumaal ja olla osa erinevates transpordisektori vesinikuprojektides ning toota vesinikku ka asendamaks maagaasi gaasitaristus.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Rohevesiniku kasutus diislikütuse asemel aitab rasketranspordis vähendada CO₂ heidet.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 20 uut otsest töökohta ning hinnanguliselt u 40 kaudset töökohta.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> N/A.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
NPM Silmet OÜ	RE magneti tehas	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Eesmärgiks on rajada Sillamäele RE magnetite tootmistehase tootmisvõimsusega 5000 tonni aastas, et rahuldada taastuenergeetika ja autotööstuse jaoks vajalike magnetite rohepöördest tekitatud suurenevat nõudlust. Magnetitehas saab olema esimene omataoline täistsükliga ettevõtte- alustades muldmetallide tootmisest maagi kontsentraadist ja lõpetades magnetite valmistamisega. 100% tootmisjäätmetest taaskasutatakse ettevõttesiseselt. Antud tehas võimaldab ümbertöödelda juba kasutuses olnud magneteid, millega asutakse pika sammu magnetite ringmajanduse suunas. Silmet on ainus tööstuslikult muldmetalle tootev ettevõtte Euroopas. Planeeritud tehas on NPM Silmeti oluline laiendusprojekt, mis aitab 2035. aastaks rahuldada 10,5% EL-i magnetite nõudlusest. Seoses kasutatava tehnoloogia uudsusega, tehas pakub võimalust kohalikel noortel rakendada oma potentsiaali kaasaegsete tehnoloogiate rakendamisel.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Tehas on süsinikdioksiidi net negatiivne ning aitab märkimisväärselt kaasa Roheleppe eesmärkide täitmisele, kuna RE magnetid on keskkonnasäästliku tehnoloogia põhikomponendid. Nt elektrisõidukitesse ja tuulikutesse paigaldatud 5000 tonni magneteid vähendavad süsinikdioksiidi heitmeid 8–15 Mt/a.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 1 000+ uut otsest töökohta.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> N/A.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> täpsustamisel.</p>
VIRU KEEMIA GRUPP AS	Puidukeemia toodete tootmine	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Projekti peamiseks eesmärgiks on Ida-Virumaal madalakvaliteetsest paberipuidust puidukeemiatoodete tootmine. Tehase</p>

		<p>toodang leiab kasutust paberi-, tekstiili- ja keemiatööstuses s.h. farmaatsia-, toiduaine-, värvitööstuse- ja kosmeetikatoodetes ning biokomposiididel põhinevates materjalides. Lisaväljundina on biomassil põhineva taastuvelektrienergia tootmine, mille tarnitakse avatud turule ja soojusenergiat piirkonna kaugküttevõrkudele ja tööstustarbijatele.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Taastuvast allikast toodetud keemiatooted asendavad nafta baasil toodetud kemikaale, vähendades keemiatööstuse sõltuvust fossiilsetest kütustest. Tootmine on negatiivse CO2 heitmega.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 250 uut otsest töökohta ning hinnanguliselt u 1 000 kaudset töökohta; lisaks 500 töökohta ehituse ajal.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> ~800 mln €.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
	Biopolüoolide tootmine	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Eesmärgiks on biopolüoolide tootmine rapsiõlist või tallõlist. Harilikult toodetakse polüooli nafta baasil ning kasutatakse polüuretaani (maailmas levinumaid polümeerimaterjale) tootmisel. Üha enam suureneb aga nõudlus taastuval toorainel põhineva biopolüooli järele. VKG vaikude sünteesi baasilt arendatakse biopolüooli tootmine mahus 12 000 t/a.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Projekti tulemusel asendatakse nafta baasilt toodetud polüoolid looduslikust toorainest toodetud biopolüooliga, mille tulemusena fossiilse tooraine tarbimine väheneb.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 50 uut otsest töökohta ning hinnanguliselt u 200 kaudset töökohta.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> 0,1 mln € arendustegevuses, 10 mln € tehase rajamisel.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
	Päikesepargi rajamine	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Aidu ja Ahtme päikeseparkide rajamine koguvõimsusega 35 MW, mis võimaldab lisaks taastuenergia tootmisele kasutusele võtta Ahtme endise prügila väheväärtusliku maa ja Aidu karjääris taaskasutada elektri jaama alustarindi rajamisel aheraine killustikku.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Tegevusel on pikaajaline mõju Eesti tootmise CO2 heitmete vähendamisel. Võimaldab võtta kasutusse väheväärtuslikku maad ja taaskasutada aheraine killustikku.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 15 uut otsest töökohta ning hinnanguliselt u 50 kaudset töökohta tootmise arendamisel ja rajamisel.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> 0,15 mln € arendustegevuses, 25 mln € päikesepargi rajamisel.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
	Tuulikupargi rajamine	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Lüganuse valda tuulikuparkide rajamine 50 MW, mis võimaldab toota konkurentsivõimelist taastuenergia.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Tegevusel on pikaajaline mõju Eesti tootmise CO2 heitmete vähendamisel.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 20 uut otsest töökohta ning hinnanguliselt u 100 kaudset töökohta tootmise arendamisel ja rajamisel.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> 0,5 mln € arendustegevuses, 65 mln € tuulikupargi rajamisel.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
Aquaphor International OÜ	Uue veepuhastussüsteemide tehase ehitus	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Aquaphor arendab ja toodab joogi- ja kodu veepuhastus- ning tööstuslikke, kaubanduslikke ja meditsiinilisi veepuhastussüsteeme. Kliima soojenemise, mikrobioloogilise saaste, rannikualade soolase vee, plastist ühekordsetest toodetest loobumise jm aspektide tagajärjena kasvab koduvee puhastamise ja kõrgtehnoloogilise veepuhastusturg eeldatavasti hüppeliselt kuni 2035. aastani. Aquaphor International OÜ plaanib turule tuua uue põlvkonna äri- ja tööstuslikud POE-klassi veepuhastussüsteemid, millega seoses on tekkinud vajadus laiendada ettevõtte tootmisvõimsusi ~ 110 000 ruutmeetri suuruse tehase võrra.</p>

		<p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Tegevus aitab kaudselt leevendada kliimamuutuste tagajärge.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 700 uut otsest töökohta ning hinnanguliselt u 200 kaudset töökohta tarneahelas.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> u 160 mln €.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
Jeldwen Eesti AS	Saeveski loomine Ida-Virumaale	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Eesmärgiks on ehitada täiesti uus täis-automaatne saeveski Ida-Virumaale, kus teisi saeveskeid pole. Väljundtoodangu koguvõimsus u 150 000 m3.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Uute töökohtade loomine Ida-Virumaal.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 30-50 uut otsest töökohta, perspektiiviga tõsta töökohtade arvu kuni u 150.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> u 40 mln €.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
Põllumeeste ühistu KEVILI	Heinatehase rajamine	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Eesmärgiks on rajada Ida-Virumaale heinatehas, kus kuivatada ja pakkida ekspordiks rohelist haljasmassi, pressida looduslikult kuivatatud heina, paigaldada söödapelleti tootmisliin ja seda toodangut samuti ekspordida. Haljasmassi kuivatite jaoks vajalikku soojusenergiat toodetakse biomassi kateldega. Kirjeldatud tehas töötab täna Lääne-Viru maakonnas, Roodeväljal, kus tänastest toormetarnijatest ca 50% on Ida-Virumaa põllumajandusettevõtted. Tegu on tootmise laiendamisega.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Heintaimedest toorme tootmine on keskkonnasõbralik tegevus.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 15 uut otsest töökohta.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> N/A.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> ei.</p>
Utilitas Tallinna Elektri jaam OÜ	Elektri ja soojuse koostootmisjaama rajamine	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Biomassist soojuse tootmine Narva Soojusvõrkudele ja elektri tootmine müügiks börsile või otseliinidega kohalikele tarbijatele.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Investeering asendab põlevkivist toodetud suure KHG emissiooniga soojusenergia biomassist toodetud CO2 vaba energiaga.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad:</u> Luuakse u 35 uut otsest töökohta.</p> <p><u>Investeeringu maht:</u> N/A.</p> <p><u>EU ETS käitis:</u> jah.</p>
Ragn-Sells AS	Kliimaneutraalse ülipuhta kaltsiumkarbonaadi tootmine põlevkivituha suuremahuliste materjalitööstuse tarbeks	<p><u>Lühikirjeldus:</u> Projekti eesmärgiks on toota kliimaneutraalset kõrge puhtuseastmega sünteetilist kaltsiumkarbonaati (PCC), mida kasutatakse erinevates materjalitööstustes. Toormaterjalina kasutatakse keskkonda jäätmetena ladestatud põlevkivi elektritootmise tuhka, mida on praeguseks akumulunud hinnanguliselt kuni 600 miljonit tonni. Täna maailmas toodetav PCC saadakse lubjakivi kaevandamise ja põletamise teel, mille tootmise jalajälg on võrreldav tsemenditööstusega. Ragn-Sells'i tehnoloogias põletamisprotsessi ei kasutata, selle asemel rakendatakse põlevkivituha jäätmete töötlemisel leostamisprotsessi, kusjuures kasutatav vesi on ringluses. Ühtlasi seotakse tootesse CO₂, mille maht on suurem kui kogu tootmisprotsessi vältel emiteeritav CO₂ kogus. Eelistatult pärineb PCC tootmise käigus seotav CO₂ biomassil põhinevast elektri- ja soojusenergia sektorist, alternatiivina kaalume liitumist Northern Light projektiga, mille raames atmosfäärist Rootsis kokku kogutud CO₂ transporditakse Eestisse. Tulemuseks on kliimapositiivne toode.</p> <p>Esimeses faasis 2025-2035 on planeeritud ümber töödelda 1 mln t põlevkivituha, millest saadakse 0,5 mln t PCC. 2035. a on planeeritud tootmismahu suurendamine kuni 7,5 mln t PCC aastas, milleks kasutatakse vastavalt 15 mln t põlevkivituha jäätmey.</p> <p>Projekti tulemusena rajatav tehas ei ole ETS käitis.</p> <p><u>Panus 2050. a eesmärki:</u> Tehnoloogia baseerub ringmajanduspõhimõtetel, aitab oluliselt vähendada PCC tootmise ökoloogilist jalajälge ning uhiuute</p>

Tööversioon seisuga 1.10.2021

		<p>materjalide kaevandamisest tekkivat jalajälge, sidudes tootmisprotsessi käigus tootesse rohkem CO₂, kui emiteeritakse.</p> <p><u>Loodavad / säilitatavad töökohad</u>: Esimeses etapis luuakse u 50-70 uut otsest töökohta ning hinnanguliselt u 300-400 kaudset töökohta tarneahelas.</p> <p><u>Investeeringu maht</u>: u 250 mln €.</p> <p><u>EU ETS käitis</u>: ei.</p>
--	--	--